

Publiceringsår 2016

Omfattande ogiltig frånvaro

i Sveriges grundskolor

Kvalitetsgranskning 2016

Diarienummer: 40-2015:2855

Foto: Ryno Quantz

Innehållsförteckning

Förord	4
Sammanfattning.....	5
1. Inledning	7
Tidigare kartläggningar och granskningar	7
Skolplikt, giltig och ogiltig skolfrånvaro.....	8
Varför går inte elever till skolan?	10
2. Hur många elever går inte till skolan?	11
1700 elever med ogiltig sammanhängande frånvaro	11
18 000 elever med ogiltig upprepad ströfrånvaro.....	13
Skolformerna grundsärskola, specialskola och sameskola.....	15
3. Vad har hänt över tid?.....	17
Ingen ökning av ogiltig sammanhängande frånvaro	17
Upprepad ogiltig ströfrånvaro – förbättrad rapportering eller en faktisk ökning?	19
Huvudmannens ansvarstagande.....	21
Vilka slutsatser kan dras om utvecklingen?	22
4. Giltig frånvaro	24
5. Rektorer om att komma tillrätta med problem med omfattande ogiltig frånvaro	25
Vikten av goda relationer till elev och vårdnadshavare	25
Tidig upptäckt och att agera snabbt... ..	25
... kräver ofta väl fungerande samverkan och samarbete.....	26
6. Avslutande diskussion	27
7. Metod och genomförande	29
8. Referenser	31
9. Bilagor.....	34

Förord

Alla barn och ungdomar bosatta i Sverige har en grundlagsstadgad rätt till utbildning med hög kvalitet i en trygg miljö. När en elev har omfattande frånvaro, går eleven miste om den utbildning hen har rätt till.

Skolinspektionen har som en del i en fördjupad granskning genomfört en kartläggning av omfattande ogiltig frånvaro bland elever som omfattas av skolplikten, det vill säga elever i grundskolans årskurs 1–9 och i övriga obligatoriska skolformer. Inom ramen för den fördjupade granskningen genomför Skolinspektionen också en kvalitativ studie av elva skolors arbete med elever med omfattande ogiltig frånvaro. Resultaten av den studien kommer att publiceras hösten 2016.

Kartläggningen har genomförts med hjälp av en enkät som skickats till rektorer vid samtliga skolenheter i den obligatoriska skolan. Ytterligare en enkät har skickats till alla kommuner i landet. Det gör att vi i den här rapporten kan presentera en nationell bild över utbredningen av omfattande ogiltig frånvaro.

Resultaten visar att det hösten 2015 var nästan 1700 elever som rapporterats ha ogiltig sammanhängande frånvaro som pågått i minst en månad. Den ogiltiga upprepade ströfrånvaron uppgick vid samma tidpunkt till drygt 18 000 elever som rapporterats varit ogiltigt upprepat ströfrånvarande i minst två månader.

Vidare visar resultaten att frånvarorapporteringen på skolor och i kommuner har förbättrats sedan senaste mätningen 2009 men att arbetet som går bortom de administrativa rutinerna behöver utvecklas betydligt mer. Det är av största vikt att hemkommun, huvudman och skola arbetar aktivt för att förebygga, upptäcka och reagera på frånvaron. Omfattande skolfrånvaro är en stor förlust för den enskilde eleven men likaså en förlust för samhället.

Projektledare för kartläggningen har varit Ann Edvinsson, Skolinspektionen i Göteborg.

Helen Ängmo

Generaldirektör Skolinspektionen

Sammanfattning

Omfattande ogiltig frånvaro innebär att elever går miste om den utbildning de har rätt till. Frånvaron kan vara en signal om att något inte står rätt till eller att eleverna har svårigheter av något slag, i skolan eller hemma.

I denna delrapport presenteras resultaten av en kartläggning av omfattande ogiltig frånvaro i de obligatoriska skolformerna; grundskolan, grundsärskolan, specialskolan¹ och sameskolan. Kartläggningen genomfördes genom en enkätundersökning hösten 2015. Jämförelser görs med data från tidigare enkätundersökningar som Skolverket genomförde 2007 samt 2009. Granskningen som Skolinspektionens enkätundersökning är en del av, omfattar också en fördjupad kvalitativ studie av elva skolors arbete med elever med omfattande ogiltig frånvaro. Resultaten av den fördjupade studien kommer att publiceras hösten 2016.

Enkätresultaten visar att problemen med omfattande ogiltig frånvaro kvarstår. Hösten 2015 var det nästan 1 700 elever som rapporterats ha ogiltig sammanhängande frånvaro i en månad eller mer. Vi kan med det resultatet konstatera att det inte skett någon ökning av den ogiltiga sammanhängande frånvaron sedan 2009.

Resultaten visar vidare att drygt 18 000 elever rapporterades ha ogiltig upprepad ströfrånvaro. Det är en betydligt högre siffra än den som redovisades 2009. Trots detta resultat är det svårt att dra slutsatser om en faktisk ökning, eller hur stor ökningen är. Att fler elever rapporterats vara ogiltigt upprepat ströfrånvarande jämfört med 2009 kan delvis förklaras av underrapportering vid tidigare mätstillfällena. Det är sannolikt att förbättrade rutiner och system för frånvarorapportering bidragit till säkrare uppgifter 2015. Hur uppgifterna inhämtats kan också ha påverkat resultatet. Enkäterna vid 2015 års kartläggning skickades direkt till skolorna istället för till utbildningsförvaltningarna som vid tidigare mätningar. Det kan därför antas att de uppgifter som redovisas för 2015 är de hittills mest tillförlitliga. Oavsett hur stor en eventuell faktisk ökning är, kan Skolinspektionen konstatera att 18 000 elever med upprepad ströfrånvaro är ett stort problem och en indikation på att fler insatser behövs.

Den ogiltiga frånvaron är mest utbredd i årskurserna 7–9 men även i årskurserna 1–6 förekommer både ogiltig sammanhängande frånvaro och ogiltig upprepad ströfrånvaro. Upprepad ströfrånvaro är något vanligare bland pojkar än flickor. Kartläggningen visar också på att upprepad ströfrånvaro i årskurs 7–9 är mer utbredd i kommunala skolor än i fristående skolor.

Grundsärskolan har rapporterat en något högre andel elever med sammanhängande ogiltig frånvaro än vad grundskolan har. Det är dock få elever till antalet.

Sameskolorna redovisar att de i stort sett inte har några problem med ogiltig frånvaro.

Rektorernas redovisade exempel på arbetssätt för att komma tillrätta med problem med omfattande ogiltig frånvaro kan sammanfattas i tre teman. Relationerna till elev och vårdnadshavare är avgörande. Centralt är också att frånvaron tidigt uppmärksammas och att det finns en väl fungerande samverkan och samarbete, både inom skolan och med andra samhällsfunktioner.

Två tredjedelar av rektorerna uppger också att de uppmärksammat oroande *giltig* frånvaro på skolan. Omfattande men formellt giltig frånvaro kan eventuellt dölja samma typ av problematik som ligger bakom den ogiltiga frånvaron. Rapporten behandlar giltig frånvaro men i mycket begränsad utsträckning.

Kartläggningen tyder på att de förbättrade rutinerna för frånvarorapportering på skolorna och i kommunerna ökar möjligheterna för tidig upptäckt av frånvaron. Det är ett positivt resultat att huvudmän

¹ På grund av för stort bortfall redovisas inte resultaten för specialskolan.

och skolor förbättrat sin uppföljning men med tanke på det stora antalet elever som har omfattande ogiltig frånvaro, behöver dock arbetet som går bortom de administrativa rutinerna utvecklas betydligt mer.

1. Inledning

Att gå i skolan är en del i utvecklingen som människa. Skolan förbereder unga inför vuxenlivet, delaktighet i samhället och att skapa en egen identitet. I Sverige har vi skolplikt men det är inte bara en plikt. Det är också en rättighet, alla barns rätt att få en kostnadsfri utbildning. Skolinspektionen vill med den här rapporten belysa att trots att barn har skolplikt och en grundlagsstadgad rätt till utbildning, får inte alla barn den utbildning de har rätt till idag. Det är en stor förlust för individen, men också för samhället i stort. När en elev inte klarar av att gå till skolan, har samhället genom skolan ett stort ansvar att ge eleven det stöd hen behöver för att kunna komma tillbaka. Elever med omfattande skolfrånvaro löper större risk att hamna i ett långvarigt utanförskap, kantat av ohälsa.²

Det har nu gått sex år sedan den senaste kartläggningen av omfattande ogiltig skolfrånvaro genomfördes.³ Syftet med den här kartläggningen är dels att ta fram aktuell statistik kring utbredningen av ogiltig frånvaro, dels att göra jämförelser med Skolverkets statistik för att se om och i så fall på vilket sätt det skett förändringar över tid.

Den här rapporten är en delrapport för Skolinspektionens granskning av hur skolor arbetar med att få tillbaka elever med omfattande frånvaro till skolan. I rapporten redovisas statistik över omfattningen av ogiltig frånvaro i den obligatoriska skolan samt vissa jämförelser över tid. Data har samlats in genom enkäter som har skickats dels till rektorerna vid samtliga skolenheter i den obligatoriska skolan, dels till alla Sveriges kommuner.⁴ Vi kan därmed presentera en nationell bild av omfattande ogiltig frånvaro i de obligatoriska skolformerna.

Granskningens slutrapport kommer att publiceras hösten 2016. Där kommer Skolinspektionen att presentera resultaten av en fördjupad granskning av elva skolors arbete med elever med omfattande ogiltig frånvaro.

Tidigare kartläggningar och granskningar

När Skolverket första gången undersökte utbredningen av omfattande ogiltig frånvaro i landets grundskolor fann man att ett stort antal kommuner inte hade kännedom om frånvaron bland eleverna. Denna första nationella kartläggning genomfördes 2007⁵. På grund av att så många kommuner inte kunde ge uppgifter om skolfrånvaron vid tillfället för undersökningen och att kartläggningen gjordes för första gången, ansågs resultaten vara mycket osäkra.

I den uppföljning som genomfördes 2009 fann Skolverket att kommunerna blivit bättre på att följa upp elevernas frånvaro sedan 2007, men att arbetet med att förebygga och motverka frånvaro kunde utvecklas ytterligare. Även Skolinspektionen kunde 2010 konstatera brister i hur kommunerna tog ansvar för att eleverna verkligen gick till skolan och att flera kommuner saknade en samlad bild av frånvarosituationen i kommunens skolor. Den riktade tillsynen av skolpliktsbevakningen som då genomfördes visade också att många skolor saknade rutiner för att tillräckligt väl utreda, följa upp och utvärdera insatserna för berörda elever.⁶

² Flakierska-Praquin et al (1997)

³ Föregående kartläggning gjordes av Skolverket läsåret 2008/2009, se Skolverket (2010)

⁴ Det finns ca 5600 skolenheter inom den obligatoriska skolan. I Sverige finns det 290 kommuner. Enkäterna skickades ut i december 2015. Rektorerna ombads uppge omfattningen av ogiltig omfattande frånvaro i november 2015 och bakåt i tiden. Se bilaga 1 och 2.

⁵ Skolverket (2008a)

⁶ Skolinspektionen (2011 a). Detta återspeglas också i Skolverket (2008 a).

Skolinspektionen har också konstaterat brister i en del skolors arbete med att utreda orsakerna till elevernas frånvaro och i vilken utsträckning det beror på skolan som arbetsmiljö. Detta framgick av en kvalitetsgranskning av skolors arbete med att främja elevers närvaro som genomfördes 2014. Skolinspektionen fann också att huvudmännen kunde bli bättre på att följa upp elever med hög frånvaro samt att samverka med fler instanser kring insatserna för eleverna.⁷

Skolinspektionen har i en rad olika granskningar av olika områden konstaterat att många skolor har svårt att möta elevernas behov, något som kan ha en negativ inverkan på elevernas närvaro.⁸ Det gäller främst pedagogiska undervisningsbehov i form av anpassningar av undervisningen men också behov gällande den övriga skolmiljön. Ofta grundar sig bristen på anpassningar i en otillräcklig analys av elevernas behov av anpassning och stöd, både på skol- och huvudmannanivå. Att dessa faktorer har betydelse för elevers benägenhet och möjlighet att fullfölja studierna har konstaterats såväl i Skolinspektionens granskningar som i Skolverkets studier av studieavbrott och genomströmning i gymnasieskolan.⁹

Skolplikt, giltig och ogiltig skolfrånvaro

Innan enkätresultaten kring förekomsten av ogiltig skolfrånvaro presenteras, är det av vikt att föra ett resonemang om vad skolplikt och giltig respektive ogiltig frånvaro innebär.

Skolplikt

Skolplikt innebär en lagstadgad skyldighet för barn bosatta i Sverige att delta i den verksamhet som anordnas i den obligatoriska skolan. Grundskolan, grundsärskolan, sameskolan och specialskolan räknas till de obligatoriska skolformerna. Skolplikten innebär också en rättighet. Alla barn som omfattas av den allmänna skolplikten har rätt till kostnadsfri grundläggande utbildning i allmän skola.¹⁰

Vem har ansvaret för att barnet går i skolan?

Ansvaret för att eleven fullgör sin utbildning är delat. Dels ska elevens *vårdnadshavare* se till att *eleven fullgör sin skolplikt*, dels ska *huvudmannen* se till att *skolgången fullgörs*.¹¹ Om huvudmannen är enskild, är ansvaret begränsat till att huvudmannen ska meddela elevens hemkommun när en elev börjar eller slutar i skolan eller har en omfattande frånvaro.¹² *Hemkommunens* ansvar är att se till att samtliga skolpliktiga barn som inte går i dess egen grundskola eller grundsärskola får föreskriven utbildning.¹³

En förutsättning för att vårdnadshavare respektive huvudman ska kunna uppfylla sitt ansvar är att skolan följer upp elevens deltagande i utbildningen. Vid ogiltig frånvaro ska rektor samma dag meddela elevens vårdnadshavare.¹⁴ Huvudmannen behöver få information om omfattande frånvaro för att ha möjlighet att reagera när någon elev inte går till skolan. Huvudmannen ska då undersöka vad som ligger bakom frånvaron och vidta åtgärder för att eleven ska fullgöra sin skolgång. Exempelvis kan skolan uppmanas att bättre stödja eleven i eventuella svårigheter, eller ges stöd i att samverka med

⁷ Skolinspektionen (2014 a)

⁸ Skolinspektionen (2009a; b; 2011b; 2012; 2013; 2014 b; c; d; e)

⁹ Skolinspektionen (2009 b; 2013; 2014 f; 2014 g) och Skolverket (2007; 2008 b; 2014)

¹⁰ Skollag (2010:800) Skolplikt och rätten till utbildning. 7 kap.

¹¹ Skollag (2010:800) 7 kap. 20 och 22 §§. För elever i specialskolan eller sameskolan är det huvudmannen för respektive skolform som får förelägga elevernas vårdnadshavare att fullgöra sina skyldigheter. Huvudman för specialskolan är Specialpedagogiska skolmyndigheten (SPSM) och huvudman för sameskolan är Sameskolstyrelsen.

¹² Skollag (2010:800) 7 kap. 22 § 2st.

¹³ Skollag (2010:800) 7 kap. 21 §

¹⁴ Skollag (2010:800) 7 kap. 17 § 4st.

vårdnadshavare och andra relevanta instanser. Om en vårdnadshavare vägrar att bidra till att eleven kommer till skolan, kan hemkommunen förelägga denne vid vite att ta sin del av ansvaret.¹⁵

Skolan har dock ett långtgående ansvar för att eleverna får sin rätt till utbildning tillgodosedd. En viktig utgångspunkt är att alla elever ska ges förutsättningar för att nå målen och utvecklas så långt som möjligt. Hänsyn till elevernas individuella förutsättningar och behov ska också tas.¹⁶ Vidare finns bestämmelser om rätten till trygghet och studiero och rätten till särskilt stöd.¹⁷ Det bör betonas att en elevs stödbehov inte behöver vara kopplat till svårigheter att nå målen i enskilda ämnen, utan kan handla om andra svårigheter i en elevs skolsituation.

När svårigheter uppstår, har skolan och kommunen ett långtgående ansvar att utreda och möta elevens behov av stöd. Att en elev slutar komma till lektionerna eller överhuvudtaget inte dyker upp i skolan är en stark signal om att något är fel. Skolan har tillsammans med hemkommunen ett omfattande ansvar att se till att elever får den utbildning de har rätt till.

Vad är giltig och ogiltig skolfrånvaro?

Frånvaro är ogiltig om det inte finns giltigt skäl. Giltiga skäl för frånvaro kan bland annat vara sjukdom, beviljad ledighet eller befrielse från undervisningen.¹⁸

Det kan vid första anblick verka enkelt att utifrån lagstiftningen avgöra om frånvaron är giltig eller ogiltig. Så är dock inte alltid fallet. Det är för Skolinspektionen väl känt och bekräftas även i enkäten som skickades till rektorerna, att den tillsynes giltiga frånvaron också kan dölja bakomliggande problem och få allvarliga konsekvenser för den enskilda eleven.

Anmäld sjukfrånvaro är ett exempel på när giltig frånvaro ibland kan dölja att eleven har svårigheter i skolan, som inte kommer upp till ytan då sjukdom är ett giltigt skäl till frånvaro. Oavsett om frånvaron anses giltig eller ogiltig, kan frånvaron innebära att eleven inte når så långt i sin kunskapsutveckling, som eleven skulle gjort. Frånvaron kan därmed få stora konsekvenser för eleven.

Skolinspektionen vill betona vikten av att varje skola har rutiner för att följa upp både den giltiga och ogiltiga frånvaron. Den här kartläggningen behandlar dock giltig frånvaro i mycket begränsad utsträckning. Läs mer om avgränsningar i kartläggningen i avsnitt 7 Metod och genomförande.

¹⁵ Skollag (2010:800) 7 kap. 23 § För elever i specialskolan eller sameskolan är det huvudmannen för respektive skolform som får förelägga elevernas vårdnadshavare att fullgöra sina skyldigheter.

¹⁶ Skollag (2010:800) 3 kap. 3 §

¹⁷ Skollag (2010:800) 3 kap. 6-12 §§ och 5 kap. 3 §.

¹⁸ Skollag (2010:800) 7 kap. 17-19 §§.; Skolverket (2012)

Varför går inte elever till skolan?

Den entydiga slutsatsen från internationell forskning är att elever med omfattande ogiltig frånvaro är en mycket heterogen grupp.¹⁹ Det är en komplex sammansättning av faktorer som påverkar risken för denna typ av frånvaro.²⁰ Inom forskningen delas de olika påverkansfaktorerna in i tre huvudsakliga kategorier, nämligen *skola*, *hem/familj* och *individ*.²¹ Ofta samverkar de tre kategorierna med varandra och förorsakar omfattande skolfrånvaro hos en elev.²²

Skolkategorin kan delas upp i tre underkategorier, nämligen *pedagogiska*, *organisatoriska* och *sociala* faktorer.²³ De första två handlar om hur skolan kan möta elevernas undervisningsbehov. Elever som hamnar efter i kunskapsutvecklingen och upplever att undervisningen är svår löper högre risk för frånvaro.²⁴ Ökad frånvaro leder i sin tur till ännu större problem med kunskapsutvecklingen vilket ytterligare kan öka frånvaron.²⁵ Ostrukturerad undervisning kan leda till problem för vissa elever vilket kan påverka närvaron.²⁶ Vidare kan skolan som social miljö leda till omfattande frånvaro, som en följd av exempelvis kränkningar, trakasserier och mobbning.²⁷ Lärar- och kamratrelationer inom skolan kan både skydda mot utvecklande av mental ohälsa för vissa elever men också orsaka detsamma för andra.²⁸

Skolinspektionen har i anmälningsärenden beträffande omfattande frånvaro uppmärksammat en viss överrepresentation av elever med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar. Skolorna brister i många fall i att möta dessa elevers behov av stöd och anpassning. I en enkätundersökningen genomförd av Autism- och Aspergerförbundet uppgav 77 procent av de tillfrågade vårdnadshavarna att bristande autismkompetens var den främsta orsaken till att deras barn varit frånvarande från skolan.²⁹

I detta avsnitt har vi kort nämnt några av alla de faktorer som kan orsaka omfattande frånvaro. Inom ramen för den fördjupade granskningen genomför Skolinspektionen också en kvalitativ studie av elva skolors arbete med elever med omfattande ogiltig frånvaro. I redovisningen av resultaten kommer mer fördjupade resonemang att föras om orsaker till omfattande frånvaro. Studien kommer att publiceras hösten 2016.

¹⁹ Carroll (2015); Fremont (2003); Paige (1997)

²⁰ Skolverket (2010); Kearney (2008); Lauchlan (2003)

²¹ Skolverket (2010); Kearney (2008); Lauchlan (2003)

²² Gren-Landell (2013)

²³ Skolverket (2010)

²⁴ Skolverket (2010); Attwood och Croll (2006)

²⁵ Gottfreid (2009)

²⁶ Havik et al (2014); Kearney (2008). Detta kan vara särskilt problematiskt för elever med autismspektrumdiagnoser, se Skolverket (2009 b).

²⁷ Skolverket (2010); Häggqvist (2000); Havik et al (2014); Attwood och Croll (2006)

²⁸ Gustavsson et al (2010)

²⁹ Autism- och Aspergerförbundet (2013)

2. Hur många elever går inte till skolan?

För att undersöka utbredningen av omfattande ogiltig frånvaro bland elever i de obligatoriska skolformerna har Skolinspektionen skickat en enkät till rektorerna vid samtliga skolenheter i den obligatoriska skolan. Ytterligare en enkät har skickats till landets alla kommuner³⁰ Vi har delat upp omfattande ogiltig frånvaro i två typer av frånvaro; *ogiltig sammanhängande frånvaro* och *ogiltig upprepad ströfrånvaro*. Det finns ingen etablerad definition om hur lång period frånvaron ska fortgå för att anses som omfattande. Vi har här valt i stort sett samma definitioner som Skolverket använt i tidigare studier, för att underlätta jämförelser över tid. Skolinspektionen vill här förtydliga att all frånvaro, oavsett längd, kan ha konsekvenser för elevens möjlighet att nå utbildningens mål.

Ogiltig sammanhängande frånvaro avser här sådan ogiltig frånvaro då eleven varit helt frånvarande i minst en månad.

Ogiltig upprepad ströfrånvaro avser här ogiltig frånvaro från enstaka lektioner/dagar som överstiger ca 5 procent av undervisningstiden över en period av minst två månader.

1700 elever med ogiltig sammanhängande frånvaro

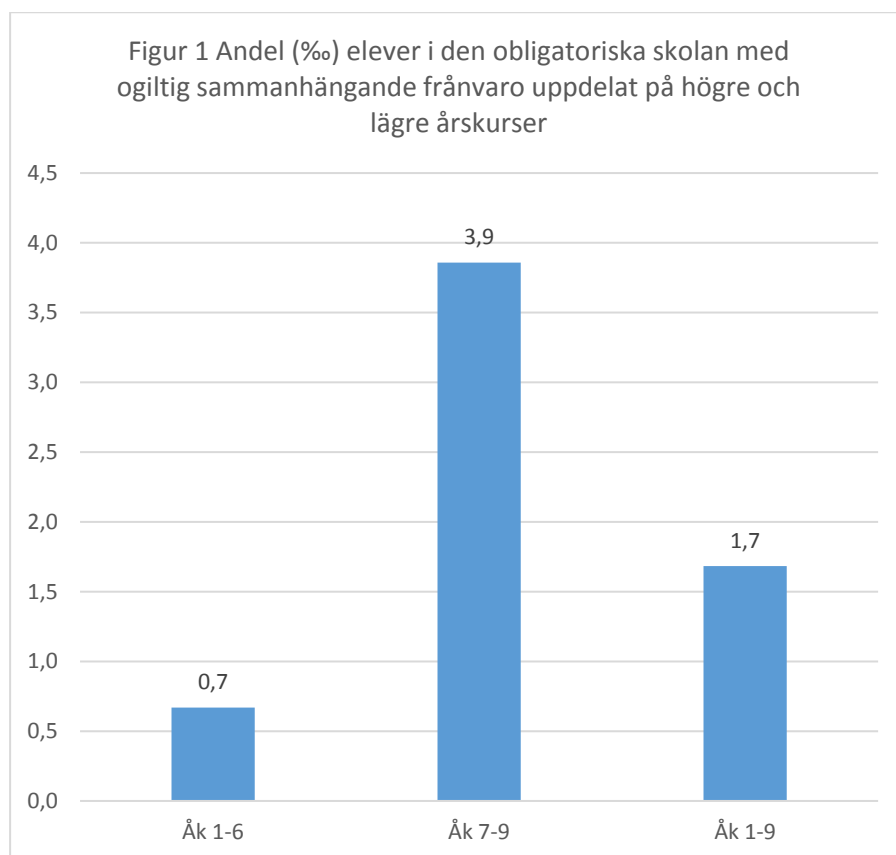
Enkätundersökningen visar att det i november 2015 var nästan 1 700 skolpliktiga elever som hade ogiltig sammanhängande frånvaro i minst en månad. Med nästan en miljon skolpliktiga elever i dagsläget motsvarar det 1,7 promille, eller 1,7 av 1000 elever. Av de 1 700 eleverna hade nästan 200 varit borta från skolan under mer än ett läsår. Den största andelen elever med ogiltig sammanhängande frånvaro hade dock varit frånvarande i en månad till en termin.

Tabell 1 Antal och andel (%) skolpliktiga elever i den obligatoriska skolan med ogiltig <i>sammanhängande</i> frånvaro, uppdelat på frånvarons längd.		
Frånvarons längd	Antal	Andel (%)
1-2 månader	648	0,6
2 månader – 1 termin	572	0,6
1 termin – 1 läsår	262	0,3
Mer än ett läsår	194	0,2
Totalt	1676	1,7

³⁰ En enkät har skickats till kommunerna eftersom de i egenskap av huvudmän för kommunala skolor har ett ansvar för att eleverna fullgör sin skolgång och i egenskap av hemkommun ska se till att elever i fristående skolor, specialsolan och same-solan får föreskriven utbildning.

Vanligare i högre årskurser

När man delar upp den ogiltiga sammanhängande frånvaron i högre och lägre årskurser visar statistiken att frånvaron är vanligare i årskurs 7–9. Nästan fyra av 1 000 elever i årskurs 7-9 och knappt en av 1 000 elever i årskurs 1–6 hade varit sammanhängande frånvarande i minst en månad.

Lika utbrett bland flickor och pojkar

Kartläggningen visar att ogiltig sammanhängande frånvaro är i stort sett lika vanlig bland pojkar som bland flickor. I de tidigare årskurserna finns en liten skillnad, som dock är för liten för att dra några slutsatser om samvariation med kön.³¹

Lika utbrett i kommunal och fristående skola

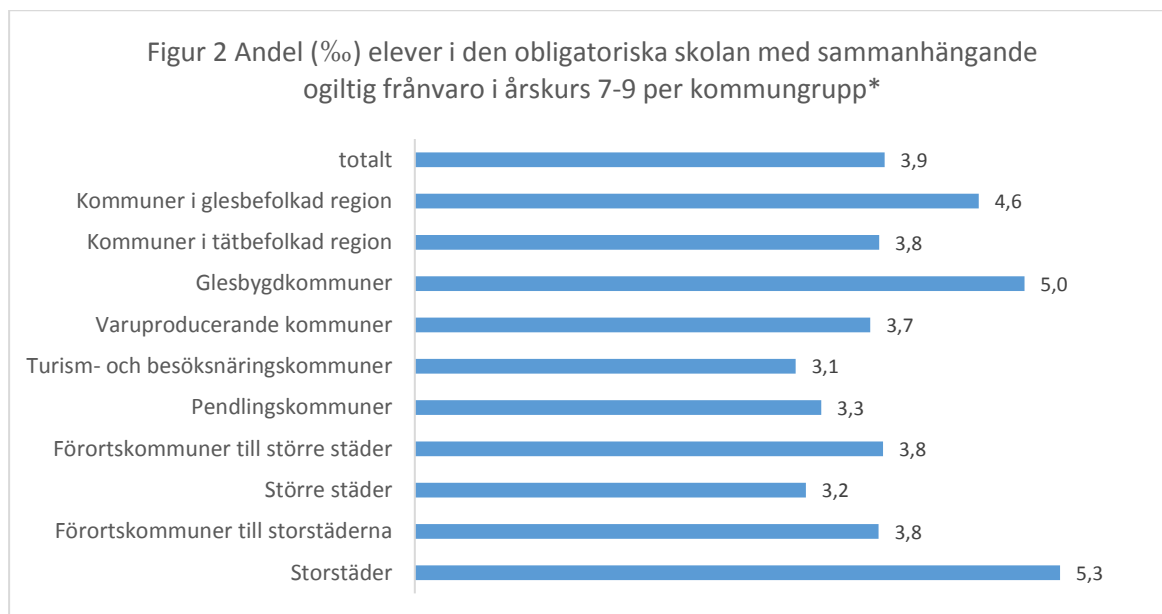
Huvudmannaskapet verkar sakna betydelse för den här typen av frånvaro. Kartläggningen tyder på att ogiltig sammanhängande frånvaro är ungefär lika vanlig i kommunala skolor som i fristående skolor. Den skillnad som finns i de högre årskurserna är för liten för att det ska vara möjligt att avgöra om det är fråga om en faktisk samvariation med huvudmannaskap.³²

³¹ Se bilaga 4 Tabeller.

³² Se bilaga 4 Tabeller.

Både storstad och glesbygd har problem med ogiltig sammanhängande frånvaro

Elever med sammanhängande frånvaro finns i hela landet och i alla typer av kommuner. När det gäller elever i årskurs 7–9 har storstäder och glesbygdskommuner rapporterat en något högre andel elever med ogiltig sammanhängande frånvaro. I turism- och besöksnäringkommuner, större städer och pendlingskommuner ligger andelen något under genomsnittet för riket.

*Uppgifter om det totala elevantalet per kommungrupp är hämtat från Skolenhetsregistret utom i fall där dessa saknats. (Se vidare under avsnitt 7 *Metod och genomförande* samt bilaga 3 för definition av kommungrupper).

18 000 elever med ogiltig upprepad ströfrånvaro

Den ogiltiga sammanhängande frånvaron börjar i många fall med ogiltig ströfrånvaro. Ströfrånvaron är därför en viktig signal till skola och vårdnadshavare. Det är värt att understryka att upprepad ströfrånvaro i sig kan innebära att eleven inte når tillräckligt långt i sin kunskapsutveckling. Ogiltig upprepad ströfrånvaro definieras i kartläggningen som ogiltig frånvaro från enstaka lektioner/dagar som överstiger ca 5 procent av undervisningstiden över en period av minst två månader.

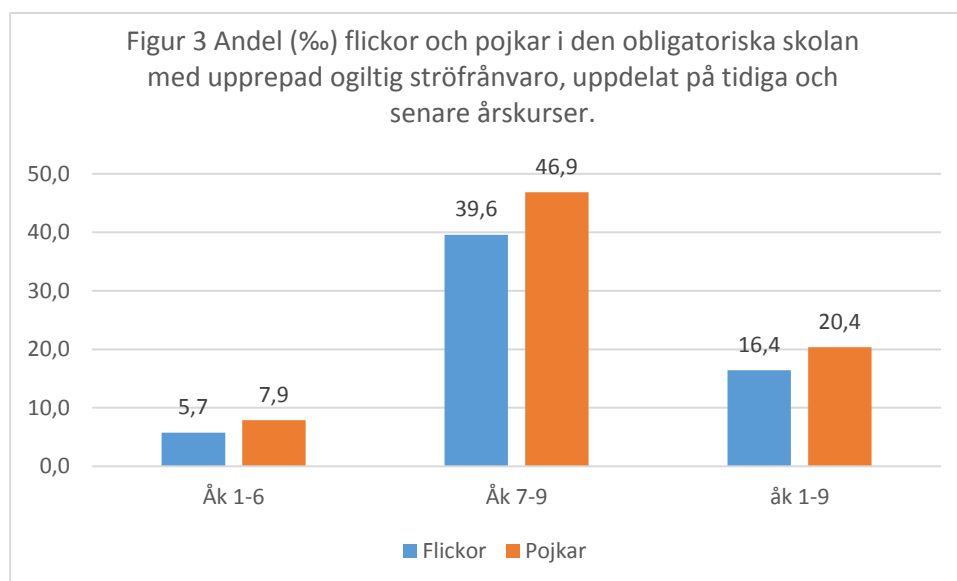
Kartläggningen visar att det i november 2015 var drygt 18 000 skolpliktiga elever som hade varit ogiltigt upprepat ströfrånvarande i två månader eller mer. Det innebär att mer än 18 av 1 000 elever hade varit ogiltigt upprepat ströfrånvarande. Två tredjedelar av de ströfrånvarande eleverna rapporterades ha en ogiltig upprepad ströfrånvaro som pågått i två månader till en termin. Drygt 2 300 elever hade varit upprepat ströfrånvarande i mer än ett läsår.³³

Vanligare med upprepad ströfrånvaro i högre årskurser och bland pojkar

Ogiltig upprepad ströfrånvaro är betydligt vanligare i de högre årskurserna jämfört med de lägre. Drygt 43 av 1 000 elever i årskurs 7–9 rapporterades ha varit upprepat ströfrånvarande i jämförelse med ca 7 av 1 000 elever i årskurs 1–6. Den upprepade ströfrånvaron är något högre bland pojkar i jämförelse

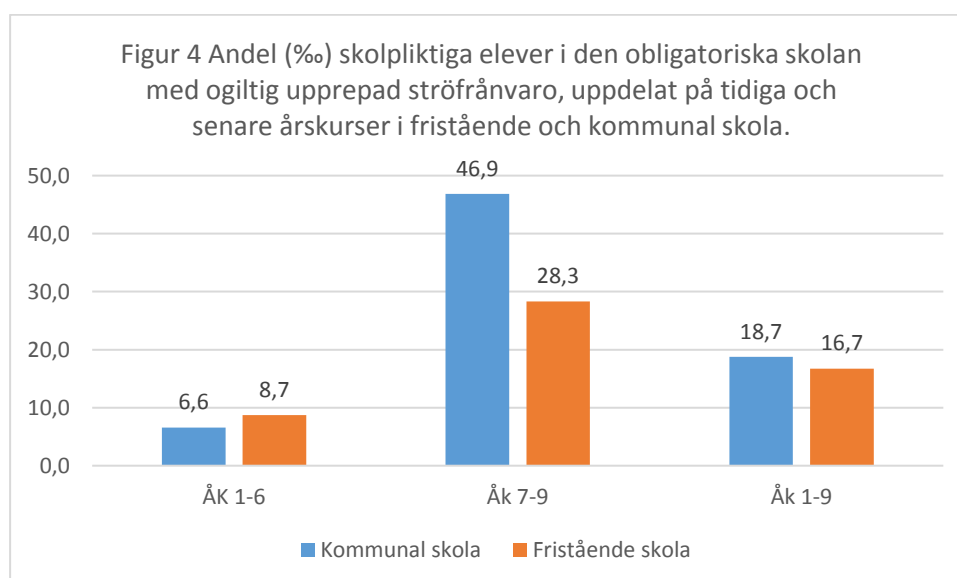
³³ Se bilaga 4 Tabeller.

med flickor i samtliga årskurser. Ca 20 pojkar i jämförelse med 16 flickor av 1 000 elever rapporterades ha ogiltig upprepad ströfrånvaro.

Mer upprepad ströfrånvaro i kommunal skola i högre årskurser

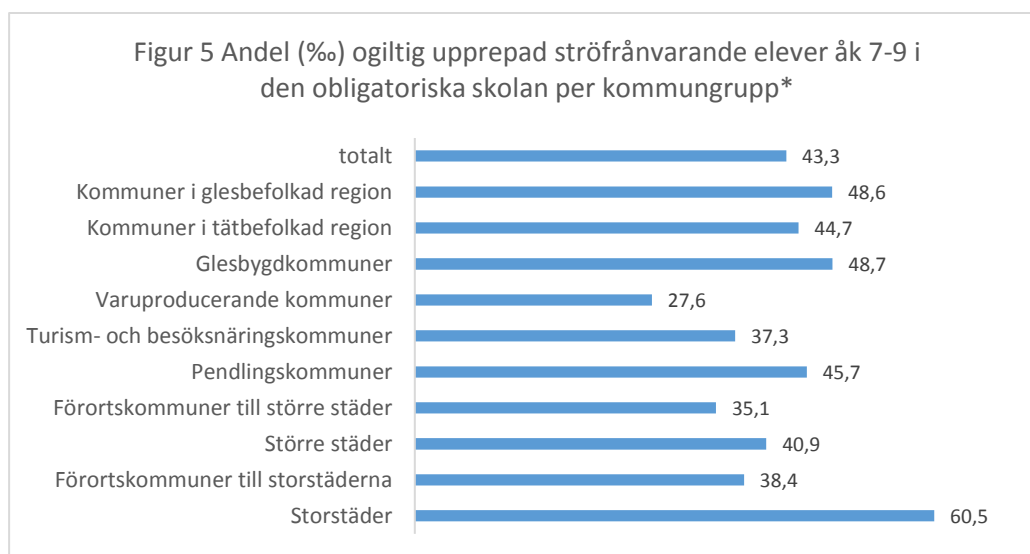
Kartläggningen tyder på att upprepad ströfrånvaro i årskurs 7–9 är mer utbredd i kommunala skolor än i fristående skolor, trots att ströfrånvaron i årskurs 1–6 rapporterades vara något högre i fristående skolor. I årskurs 7–9 är skillnaden betydligt större, men åt andra hållet. Nästan 47 av 1 000 elever i kommunal skola rapporterades ha upprepad ströfrånvaro i jämförelse med drygt 28 av 1 000 elever i fristående skola i årskurs 7-9.

Störst andel ogiltig upprepad ströfrånvaro i storstäder

Kommungruppen storstäder har störst andel rapporterad ogiltig upprepad ströfrånvaro, med ca 61 av 1 000 elever. Ett par promille lägre med ca 49 av 1000 elever låg glesbygdskommuner och kommuner i

glesbefolkad region. Lägst andel rapporterad ogiltig upprepad ströfrånvaro fanns i varuproducerande kommuner med ca 28 av 1000 elever.

* Uppgifter om totalt elevantal per kommungrupp är hämtade från Skolenhetsregistret utom i fall där dessa saknats. (Se vidare under avsnitt 7 Metod och genomförande samt bilaga 3 för definition av kommungrupper).

Skolformerna grundskola, sameskola och sameskola

I hittills redovisade resultat har vi summerat samtliga obligatoriska skolformer. Nedan redovisas några resultat uppdelat på skolformerna; grundskola, sameskola och sameskola.

Grundskolan

Bland elever som är inskrivna i sarskolan uppgav rektorerna att totalt 30 elever hade ogiltig sammanhängande frånvarande sedan minst en månad tillbaka. Det innebär att andelen elever med ogiltig sammanhängande frånvaro var högre i grundskolan (3,0 %) än i grundskolan (1,7 %). 21 av de 30 eleverna var pojkar, vilket kan ställas i relation till att sex av tio elever inskrivna i grundskolan är pojkar.

Rektorerna uppgav vidare att 155 (15,9 %) elever var upprepat ströfrånvarande i minst två månader. Det är en något lägre andel elever än elever i grundskolan (18,5 %).

På frågan om rektorerna uppmärksammat oroande giltig frånvaro, var det flera rektorer som uppgav att beroende på många sarskoleelevers sjukdomsbild, har dessa elever högre sjukfrånvaro och fler läkarbesök än andra elever. Ett antal rektorer uttryckte också att det liksom i övriga skolformer förekommer att vårdnadshavare sjukanmäler eleven, trots att eleven inte är sjuk.

Sameskolan och sameskolan

Sameskolan och sameskolan hör till de obligatoriska skolformerna, men har staten som huvudman.

Barn till samer har rätt att gå i sameskola. I Sverige finns det fem sameskolor, med totalt ca 157 elever. Sameskolan sträcker sig till och med årskurs 6. Sameskolstyrelsen är huvudman för sameskolorna. Samtliga fem rektorer för sameskolorna har besvarat enkäten. Alla uppgav att de inte hade någon elev som var ogiltigt sammanhängande frånvarande. Vidare uppgav sameskolorna att de inte heller har

några elever med upprepad ogiltig ströfrånvaro. Två av de fem rektorerna vid sameskolorna anser dock att de har oroande giltig frånvaro vid sin skolenhet.

Elever som är döva eller hörselskadade, dövblinda, har en grav språkstörning eller en synnedsättning tillsammans med ytterligare funktionsnedsättning kan gå i specialskolan. Det finns nio specialskolor i Sverige. Specialpedagogiska skolmyndigheten är huvudman för skolorna. Drygt 500 elever är inskrivna i specialskolan. Endast tre av nio rektorer svarade på enkäten. Det gör att vi inte kan uttala oss om resultaten för specialskolorna.

3. Vad har hänt över tid?

I avsnitt 2 har vi presenterat en nulägesbild av omfattande ogiltig frånvaro i Sverige. Vi har presenterat hur den skiljer sig mellan kön, årskurser, huvudman samt kommungrupp.

I avsnitt 3 redogör vi för hur frånvaron har förändrats över tid. Skolverket har genomfört mätningar av den ogiltiga frånvaron vid två tillfällen, läsåren 2006/2007 samt 2008/2009. Till skillnad från Skolverkets mätningar riktades enkäterna i den här kartläggningen direkt till rektorerna istället för till utbildningsförvaltningen. Detta tillsammans med ett antagande om att skolorna och kommunerna blivit bättre på att rapportera frånvaro, gör att det finns stor osäkerhet i jämförelserna. Vår bedömning är att uppgifter om den ogiltiga sammanhängande frånvaron står sig bättre i jämförelse över tid, medan uppgifterna om den ogiltiga upprepade ströfrånvaron påverkas mer av ovan nämnda faktorer. I den jämförande statistiken ingår inte sameskolorna och specialskolorna, eftersom de inte ingick i Skolverkets tidigare undersökningar.

Ingen ökning av ogiltig sammanhängande frånvaro

Skillnaderna över tid för den ogiltiga sammanhängande frånvaron är överlag små, trots sannolik underrapportering av framförallt ogiltig ströfrånvaro vid tidigare mätningar. En förklaring kan vara att skolorna och kommunerna hade och har bättre kännedom om elever med sammanhängande frånvaro till skillnad från upprepade ströfrånvaro.

Det är i stort sett lika stor andel elever som rapporterats ha ogiltig sammanhängande frånvaro 2015 som 2009 och nu som då visar resultaten att den sammanhängande frånvaron är mer utbredd i de högre årskurserna. Därmed kan vi med relativt stor säkerhet anta att den sammanhängande frånvaron inte ökat sedan 2009. Risken att det skett en underrapportering av den sammanhängande frånvaron vid tidigare mätningar skulle dock kunna innebära en minskning av den ogiltiga sammanhängande frånvaron mellan 2009 och 2015.

Tabell 2 Antal och andel skolpliktiga elever i grund- och grundsärskola med ogiltig *sammanhängande* frånvaro uppdelat i årskurser.

Åk	2015		2009		2007	
	Antal	Andel (%)	Antal	Andel (%)	Antal	Andel (%)
1-6	455	0,7	302	0,5	275* ¹	-
7-9	1219	3,9	1345	3,9	1312	3,5
1-9	1675	1,7	1647	1,8	1587	1,6

*¹ I åk 1-6 endast kommunala skolor

Jämn könsfördelning består

Den sammanhängande frånvaron var 2009 lika hög hos pojkar som hos flickor i årskurs 7-9. 2015 års kartläggning visar att detta inte har förändrats.³⁴

³⁴ Se bilaga 4 Tabeller.

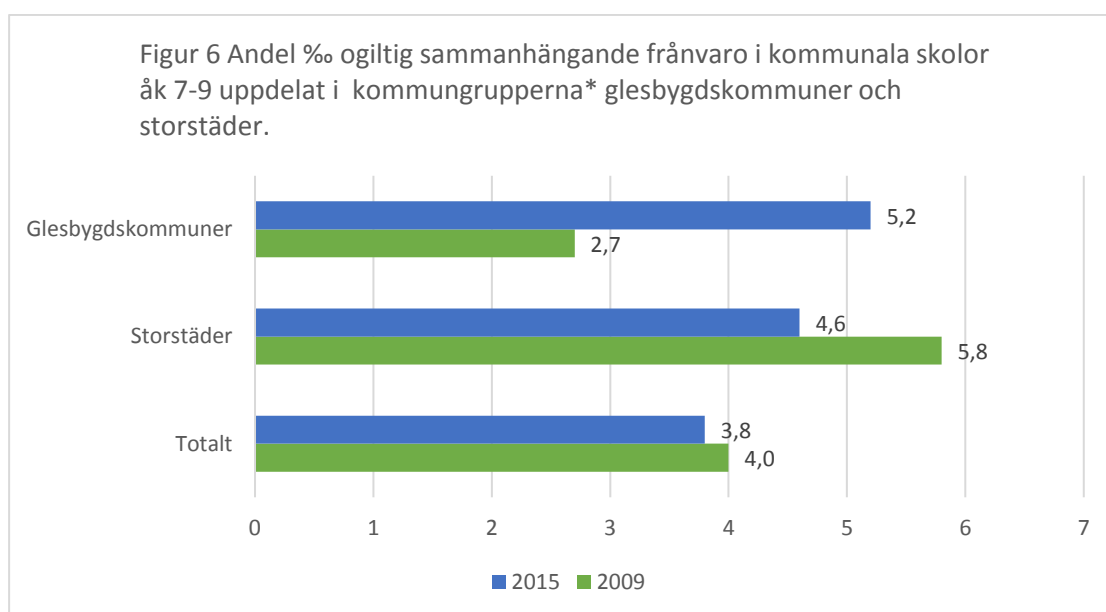
Huvudmannatyp tycks inte påverka den ogiltiga sammanhängande frånvaron

Precis som 2009 visar kartläggningen 2015 att det är ungefär lika vanligt med ogiltig sammanhängande frånvaro bland eleverna i kommunala respektive fristående skolor. 2009 var andelen något högre i kommunala skolor, 2015 är den ogiltiga sammanhängande frånvaron något högre i fristående skolor. Skillnaderna över tid och mellan huvudmannatyperna är dock så små att det inte går att dra några säkra slutsatser om utvecklingen.³⁵

Sammanhängande frånvaro - ökat i glesbygd och minskat i storstad

För att kunna jämföra 2015 års resultat vad gäller andelen elever med ogiltig sammanhängande frånvaro i olika kommungrupper med data för 2009, måste vi räkna bort de fristående skolorna. Detta beroende på att endast kommunala skolor ingick i motsvarande redovisning från Skolverkets kartläggning 2009.³⁶

Den största skillnaden ser vi i kommungruppen glesbygdskommuner där andelen rapporterade elever med ogiltig sammanhängande frånvaro i kommunala skolor ökat från 2,7 till 5,2 promille. Kommungruppen storstäder uppvisar en något lägre andel elever med sammanhängande frånvaro i kommunala skolor 2015 i jämförelse med 2009. Vid en summering av både kommunala och fristående skolor, som kan ses i figur 2 har kommungruppen storstäder 2015 den högsta andelen ogiltig sammanhängande frånvaro.

*Uppgifter om totalt elevantal per kommungrupp är hämtade från Skolenhetsregistret utom i fall där dessa saknats. (Se vidare under avsnitt 7 Metod och genomförande samt bilaga 3 för definition av kommungrupper).

³⁵ Se bilaga 4 Tabeller.

³⁶ Se Skolverket (2010) s. 61

Ingen förändring i grundsärskolan

För elever som är inskrivna i grundsärskolan uppgav rektorerna att tre av 1 000 elever var ogiltigt sammanhängande frånvarande i minst en månad 2015. Det är samma andel som 2009.

Upprepad ogiltig ströfrånvaro – förbättrad rapportering eller en faktisk ökning?

Drygt 18 av 1000 elever rapporterades 2015 ha ogiltig upprepade ströfrånvaro i jämförelse med 12 av 1000 elever 2009. Andelen elever med upprepade ströfrånvaro är större både i lägre och högre årskurser 2015 jämfört med 2009. Även om den upprepade ströfrånvaron rapporteras vara betydligt lägre i årskurs 1–6 än i årskurs 7–9, ser vi en större ökning i de lägre årskurserna. Medan den rapporterade ströfrånvaron i stort har ökat med runt 50 procent, är ökningen i årskurs 1–6 totalt 150 procent.

Tabell 3 Antal och andel elever i grund- och grundsärskola med upprepade ogiltig ströfrånvaro, uppdelat i årskurser.						
	2015		2009		2007	
Åk	Antal	Andel (%)	Antal	Andel (%)	Antal	Andel (%)
1-6	4655	6,9	1569	2,7	729	_*
7-9	13706	43,4	10510	28,3	4248	11,3
Totalt	18361	18,5	12079	12,1	4977	5,1

* I åk 1-6 endast kommunala skolor

Den totala ökningen mellan 2009 och 2015 liknar den mellan 2007 och 2009. Skolverket redovisade 2009 en fördubbling av antalet elever med upprepade ströfrånvaro i jämförelse med mätningen som gjordes 2007³⁷. Flera kommuner uppgav 2009 att ökningen sannolikt berodde på underreportering 2007, då skolorna saknade IT-stöd för frånvarorapporteringen. En viktig faktor som sannolikt ligger bakom ökningen vi ser 2015 jämfört med 2009 är den fortsatta användningen och spridningen av IT-stöd för frånvarorapportering. Vår kartläggnings tillvägagångssätt 2015 där enkäterna skickades direkt till samtliga skolenheterna bidrar också starkt till resultatet. I samband med denna kartläggning var det dock ett antal rektorer som meddelade att de ännu inte hade rutiner för frånvarorapportering och därför hade svårigheter att besvara enkäten.

Sammantaget är det svårt att dra säkra slutsatser om en eventuell ökning av den upprepade ströfrånvaron över tid. Det bör dock kunna antas att uppgifterna har blivit mer tillförlitliga för varje mätning.

Ogiltig upprepade ströfrånvaro fortfarande mer utbredd bland pojkar

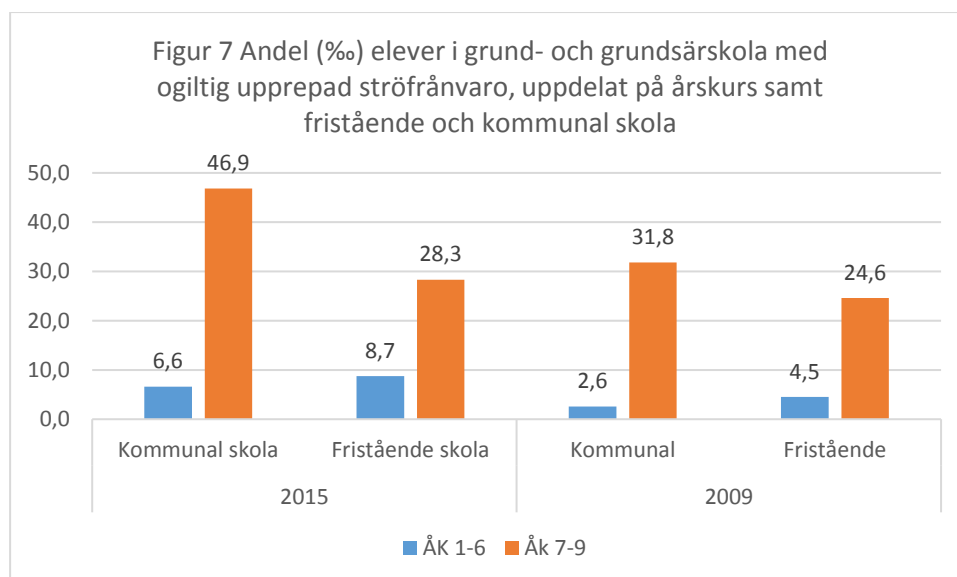
En jämförelse med data för 2009 visar att det inte har skett någon förändring vad gäller hur ogiltig upprepade ströfrånvaron är fördelad mellan pojkar och flickor i årskurs 7-9. Då som nu är upprepade ströfrånvaro mer utbredd bland pojkar än flickor, till skillnad från den sammanhängande frånvaron.³⁸

³⁷ Skolverket (2008a; 2010)

³⁸ Se bilaga 4 Tabeller.

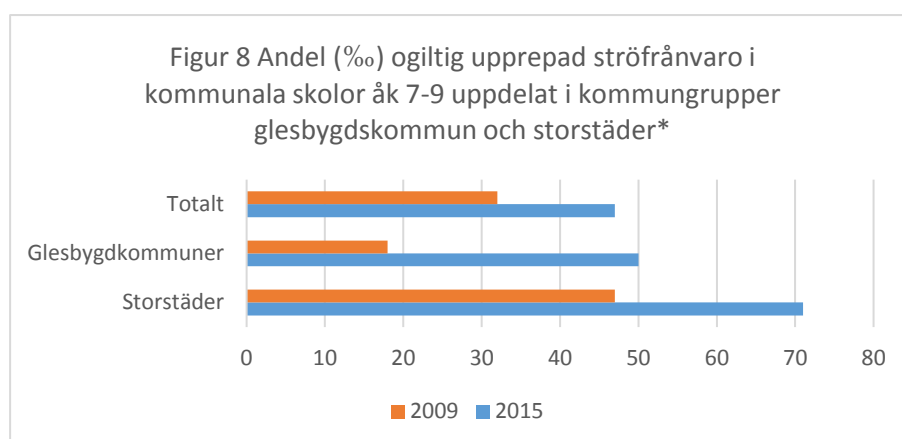
Förbättrad rapportering eller ökad ogiltig ströfrånvaro i den kommunala skolan?

De fristående skolorna rapporterar en högre andel elever med upprepad ströfrånvaro i årskurs 1–6 än de kommunala skolorna både 2009 och 2015. I de högre årskurserna är mönstret det motsatta; de fristående skolorna rapporterar en lägre andel elever med upprepad ströfrånvaro än de kommunala skolorna, vid båda mätillfällena. Kartläggningen 2015 visar att andelen elever med upprepad ströfrånvaro i årskurs 7–9 har ökat betydligt mer i de kommunala skolorna än i de fristående skolorna.

Ogiltig upprepad ströfrånvaro ökat mest i glesbygd men mer utbredd i storstäder

Både 2015 och 2009 var andelen elever med ogiltig upprepad ströfrånvaro i årskurs 7–9, i kommunala skolor, högst i storstäderna. Den största ökningen av upprepad ströfrånvaro har dock rapporterats i kommungruppen glesbygdskommuner.

*Uppgifter om totalt elevantal per kommungrupp är hämtade från Skolenhetsregistret utom i fall där dessa saknats. (Se vidare under avsnitt 7 Metod och genomförande samt bilaga 3 för definition av kommungrupper).

Elever inskrivna i grundsärskolan

I grundsärskolan rapporteras en fördubblad andel elever med upprepad ströfrånvaro, från ca 8 promille 2009 till ca 16 promille 2015. I likhet med ökningen i grundskolan kan ökningen i grundsärskolan bero på förbättrad frånvarorapportering samt att enkäterna 2015 riktades direkt till skolenheterna.

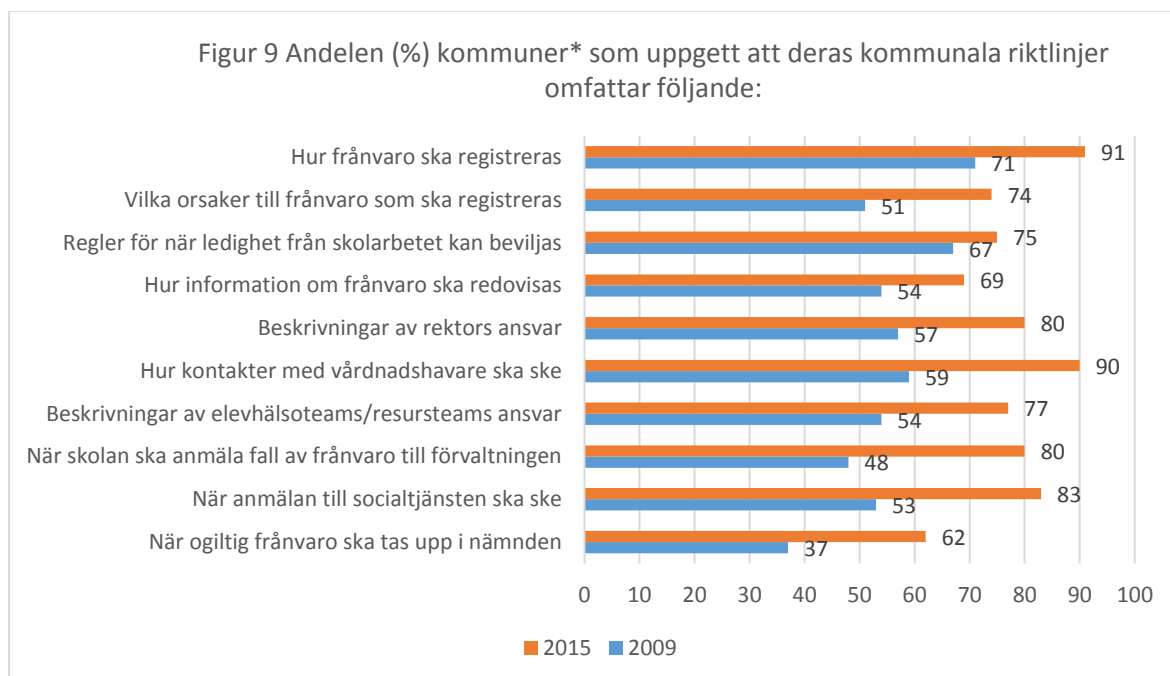
Huvudmannens ansvarstagande

Enligt skollagen är det inte bara skolan som har ansvar för arbetet med skolfrånvaro. Det är hemkommunen, det vill säga den kommun där eleven är bosatt, som har det yttersta ansvaret för att se till att eleven fullgör sin skolgång.³⁹ En förutsättning för att kommunen ska kunna kontrollera att alla skolpliktiga elever fullgör sin skolgång och får sin rätt till utbildning tillgodosedd är att de har rutiner för skolpliktsbevakning.⁴⁰

20 000 ogiltigt frånvarande elever trots förbättrade riktlinjer

Rutiner för skolpliktsbevakning preciseras ofta i kommunala riktlinjer för arbetet med frånvaro. Nio av tio kommuner hade 2015 riktlinjer för arbetet med frånvaro. Det innebär att ca 30 kommuner fortfarande saknade riktlinjer. Andelen kommuner med riktlinjer har dock ökat från 2009 då det var åtta av tio kommuner. 2007 var det knappt hälften av alla kommuner som hade riktlinjer för arbete med frånvaro.⁴¹

Många kommuner har också utökat sina riktlinjer för arbetet med frånvaro sedan mätningen 2009. Det som de flesta kommuner anger i sina riktlinjer är hur frånvaro ska registreras, hur kontakt med vårdnadshavare ska ske samt när anmälan till socialtjänst ska ske.

* Procent av de som har svarat att kommunen har riktlinjer för arbetet med frånvaro. 2009 års data är viktade medan svarsfrekvensen var så hög 2015 att viktning inte ansågs nödvändig.

³⁹ Skollag (2010:800) 7 kap. 21 och 22 §§.; Skolverket (2012)

⁴⁰ Skolverket (2012)

⁴¹ Se bilaga 4 Tabeller.

Fristående skolors ansvar att informera hemkommun om frånvaro

När en skolpliktig elev vid en fristående skola utan giltig orsak är frånvarande i betydande utsträckning från obligatoriska inslag, ska huvudmannen enligt skollagen snarast lämna uppgift om detta till hemkommunen.⁴² Den fristående skolan behöver därför ha rutiner för hur anmälningar görs till elevens hemkommun om eleven utan giltig orsak är frånvarande i betydande utsträckning från obligatoriska inslag.⁴³ 2009 var det 46 procent av de fristående skolorna som hade riktlinjer för när frånvaro ska anmälas till hemkommunen.⁴⁴ 2015 var motsvarande siffra 77 procent.

Vitesföreläggande gentemot vårdnadshavare

Enligt skollagen kan en elevs hemkommun vitesförelägga en elevs vårdnadshavare om elevens frånvaro beror på att vårdnadshavaren inte gjort vad denne är skyldig att göra för att eleven ska uppfylla skolplikten.⁴⁵

Det har skett en ökning av andel kommuner som tagit upp fall av ogiltig frånvaro i nämnden, från 25 procent 2009 till 36 procent 2015. Av de fall som tagits upp i nämnden är det en oförändrad andel (20 procent) sedan 2009, som lett till vitesföreläggande gentemot vårdnadshavare.

Att fler kommuner nu har riktlinjer för när fall av ogiltig frånvaro ska anmälas till förvaltningen och tas upp i nämnden⁴⁶ kan ha bidragit till att skolorna i något större utsträckning anmäler den ogiltiga frånvaron till förvaltningen. Om ökningen av fall av frånvaro som tas upp i nämnden beror på att problemen med frånvaro blivit mer omfattande eller på att skolorna och kommunerna tar frågan på större allvar kan vi inte uttala oss om.

Av rektorernas svar framkommer dock att det varierar i vilket skede skolan gör en skolpliktsanmälan till utbildningsförvaltningen. Vissa skolor har som rutin att göra en skolpliktsanmälan vid en viss procentuell omfattning av frånvaron. Några rektorer skriver att de ser vite som en sista åtgärd, när inga andra insatser har fungerat.

Vilka slutsatser kan dras om utvecklingen?

För att med bestämdhet uttala oss om utvecklingen över tid behöver vi vara säkra på att skillnaderna inte beror på skillnader i till exempel mätinstrument, inrapportering eller urval. I det här fallet vet vi att sådana felkällor sannolikt påverkar våra resultat, vilket gör jämförelser över tid vanskligt. Vi vill ändå nedan peka på möjliga tendenser.

Ogiltig sammanhängande frånvaro

Resultaten av kartläggningen jämfört med tidigare kartläggningar talar starkt för att den sammanhängande frånvaron inte har ökat över tid. Om den minskat kan vi inte uttala oss om. Nu som då verkar det lika vanligt med sammanhängande frånvaro bland flickor och pojkar samt vid kommunala och fristående skolor. Den sammanhängande frånvaron tycks ha ökat i glesbygdskommuner medan den minskat något i storstäderna. Storstäderna har dock fortfarande högst andel elever med sammanhängande frånvaro.

⁴² Skollag (2010:800) 7 kap 22 § 2:a st.

⁴³ Skolverket (2012)

⁴⁴ Skolverket (2010) s. 78

⁴⁵ Skollag (2010:800) 7 kap. 23 §

⁴⁶ Se figur 9

Ogiltig upprepad ströfrånvaro

Vi ser en kraftig ökning av rapporterad upprepad ströfrånvaro sedan 2009, men vi kan inte med säkerhet dra någon slutsats om denna ökning motsvaras av en ökning i faktisk frånvaro eller speglar en tidigare underrapportering.

Den proportionellt största ökningen av upprepad ströfrånvaro ser vi i årskurs 1–6, även om den fortfarande är mest utbredd i de senare årskurserna. Att den upprepade ströfrånvaron ökar mer i årskurs 1–6 kan vara en illavarslande signal, men det skulle också kunna vara ett tecken på att den tidigare underrapporteringen varit större för årskurs 1–6 än årskurs 7–9. Precis som tidigare kartläggningar visar resultaten att det är en större andel pojkar än flickor som har ogiltig upprepad ströfrånvaro.

Den upprepade ströfrånvaron tycks ha ökat mer i kommunal skola än i fristående skola i årskurs 7–9. Glesbygdskommuner rapporterar den största ökningen av upprepad ströfrånvaro medan den upprepade ströfrånvaron fortfarande är mest utbredd i storstäder.

Bättre rutiner – synligare ströfrånvaro?

Kartläggningen visar att nio av tio kommuner i dag har riktlinjer för arbetet med frånvaro, och att riktlinjerna i sig har utvecklats i många kommuner. Bättre riktlinjer måste inte nödvändigtvis innebära förändringar i praktiken, men det är rimligt att anta att de i olika grad ackompanjeras av bättre rutiner och system i form av till exempel IT-stöd för frånvarorapportering och dokumentation. Frågan är hur stor del av ökningen av upprepad ströfrånvaro som ligger i förbättrade system för rapportering.

Om bättre rutiner och system står för åtminstone någon del av ökningen av upprepad ströfrånvaro, så skulle det också kunna förklara vissa mönster i ökningen. En tänkbar förklaring till den kraftiga ökningen i årskurs 1–6 skulle kunna vara att skolorna överlag varit mer benägna att dokumentera frånvaron i de årskurser där betyg sätts, men i takt med att lättanvända system för rapportering implementeras, så underlättas registrering av all frånvaro.

Utbyggnad av IT-stöd skulle även kunna vara en förklaring till att den rapporterade ströfrånvaron har ökat mer i kommunala än i fristående skolor. Det är troligt att när kommunala skolor infört eller förbättrat rapporteringssystemen så har det handlat om kungemensamma lösningar. Sådana lösningar har då kommit fler skolor till del och kanske även inneburit stöd eller påtryckningar från huvudmannen att tillämpa systemen. Det är inte helt otänkbart att liknande faktorer också ligger bakom den relativt stora ökningen i glesbygdskommuner, där små skolor möjligen har, kunnat ha eller tyckt sig ha god kännedom om frånvaron tidigare utan särskilda IT-stöd. När gemensamma rapporteringssystem ändå sprids även till dessa skolor genom kommunala satsningar, synliggörs den faktiska frånvaron i dessa skolor.

4. Giltig frånvaro

I enkätundersökningen har rektorerna ombetts att rapportera omfattningen av omfattande *ogiltig* frånvaro. Därutöver ställdes ett par frågor om *giltig* frånvaro som rektorerna fick besvara bland annat i fritextsvar.

Oroande giltig frånvaro i samtliga årskurser

Av de rektorer som svarat på enkäten uppger två tredjedelar att de uppmärksammat oroande giltig frånvaro på sin skola. Exempel på bakomliggande orsaker till oroande giltig frånvaro som uppgavs var bland annat psykisk ohälsa, psykosociala problem, elever som inte deltar på lektioner i idrott och hälsa eller att eleven mycket frekvent anmäls som sjuk av vårdnadshavaren. Den oroande giltiga frånvaron förekommer i alla årskurser.

En ökning av beviljade längre ledigheter

Ett av de giltiga skälen till frånvaro är om rektor beviljat eleven ledighet. Elever kan enligt skollagen beviljas kortare ledigheter för enskilda angelägenheter. Det är endast om det finns synnerliga skäl som längre ledighet, mer än tio dagar, får beviljas.⁴⁷ Ett beslut om ledighet, oavsett längd, ska grundas på en samlad bedömning av elevens situation. Omständigheter som normalt bör beaktas är frånvarons längd, elevens studiesituation, möjligheterna att på olika sätt kompensera den förlorade undervisningen samt hur angelägen ledigheten är för eleven.⁴⁸

Under 2015 beviljades ledighet i mer än tio dagar till totalt 2531 elever. 2009 var motsvarande siffra 11 100, vilket visar på en minskning av beviljade ledigheter.⁴⁹ Detta bekräftas också av många rektorer som i enkäten uppger att de numera är restriktiva med att bevilja ledighet. En del skolor har som policy att inte bevilja ledighet för resor. Andra uppger att de inte beviljar ledighet vid perioder för nationella prov. En hel del rektorer uttrycker att de har som rutin att inte beviljar ledighet mer än tio dagar. Det är dock ytterst få rektorer som i enkäten överhuvudtaget adresserar relationen mellan längden på ledighet och elevens studiesituation.

Vårdnadshavare respekterar inte alltid avslag på ledighetsansökan

Enligt många rektorer respekterar inte alltid vårdnadshavare ett avslag på ledighetsansökan. I sådana fall är eleven istället ogiltigt frånvarande eller sjukanmäls av vårdnadshavaren. *”Vårdnadshavare bryr sig inte utan åker ändå och sjukanmäler eleven”*, skriver en rektor. En del rektorer svarar att de kallar vårdnadshavare till ett samtal om skolplikten när vårdnadshavaren inte respekterat avslag av ledighetsansökan. Några rektorer uppger att de gör anmälan till socialtjänsten om vårdnadshavare inte respekterar avslag på ledighetsansökan.

⁴⁷ Skollag (2010:800) 7 kap. 18 §

⁴⁸ Prop. 2009/10:165 s. 707; Skolverket (2013)

5. Rektorer om att komma tillrätta med problem med omfattande ogiltig frånvaro

Rektorerna fick i fritextssvar kort beskriva goda exempel på arbetssätt för att komma tillrätta med problem med omfattande ogiltig frånvaro. Bland svaren ges exempel på förebyggande arbete, rutiner och handlingsplaner, specifika elevfall med mera. Utifrån dessa svar har vi observerat tre återkommande teman i arbetet med att komma tillrätta med problem med omfattande ogiltig frånvaro:

- Relationerna till elev och vårdnadshavare är avgörande
- Vikten av att upptäcka frånvaron tidigt och agera snabbt
- Arbetet kräver väl fungerande samverkan och samarbete

Utöver de tre temana som utvecklas nedan, anger många skolor exempel på enskilda åtgärder. Exempel på sådana enskilda åtgärder kan vara hemundervisning, motivationssamtal, extra stödpersonal, samtal med skolsköterska, särskild undervisningsgrupp, anpassad studiegång, praktik och vite med mera.

Vikten av goda relationer till elev och vårdnadshavare

Att ha en god relation med elev och vårdnadshavare lyfter väldigt många rektorer upp som en avgörande faktor i arbetet med frånvaro. Det återkommer i rektorernas svar i allt ifrån det förebyggande arbetet, när eleven de facto är frånvarande till när eleven är på väg tillbaka till skolan.

Rektorer beskriver hur relationen till eleven ska vara tillitsfull, att det i en god relation till eleven handlar om att se individen, visa omtanke, ge positiv respons, men också att ha höga förväntningar på elevens förmåga.

”Skolans ansvar och engagemang har visat sig vara en starkt avgörande faktor för hög skolnärvaro. Bemötandet från lärare och skolans övriga vuxna där goda elevrelationer ligger till grund är en avgörande faktor för elevens närvaro.”

Den andra relationen som många rektorer lyfter upp som mycket viktig i arbetet med omfattande frånvaro är relationen med vårdnadshavare. Kontakten med vårdnadshavare bör enligt många rektorer vara frekvent och förtroendefull.

”God kontakt med vårdnadshavarna är vår förutsättning för att komma tillrätta med frånvaro.”

Någon rektor skriver att de redan vid första ogiltiga frånvarotillfället har ett samtal med vårdnadshavare om skolplikten och vikten av närvaro för studiernas resultat. Många skolor har angett hur länge frånvaron ska ha pågått innan man kallar vårdnadshavare till möte i skolan. Längden på frånvaron innan vårdnadshavare kallas till möte med skolan varierar dock en hel del mellan skolorna.

Tidig upptäckt och att agera snabbt...

Att frånvaron upptäcks tidigt är det många rektorer som lyfter som en framgångsfaktor för att eleven ska komma tillbaka till skolan. Vad som är tidigt verkar dock skilja sig åt mellan skolorna. Rutiner för uppföljning av frånvaron varierar stort. Vissa skolor följer upp både giltig och ogiltig frånvaro en gång per vecka medan andra gör det en gång per termin.

Många skolor med endast de lägre årskurserna skriver att de inte har problem med frånvaro. *”Vi har en F-3 skola, vilket gör att vi inte har problem med varken ogiltig eller giltig frånvaro.”* Någon enstaka

rektor uttrycker dock att när det väl utvecklats till omfattande frånvaro i de senare årskurserna har man ofta kunnat se tecken flera år tidigare. *”Vi har sett tendenser att korttidsfrånvaro i de yngre åren kan generera långtidsfrånvaro när eleverna kommer upp på högstadiet”* En annan rektor skriver att *”Vi har möten med föräldrar till elever i förskoleklass, trots att de där inte har närvaroplikt, eftersom vi ser att elever med hög frånvaro i förskoleklass tenderar att ha hög frånvaro i årskurs 1-3.”*

En rektor lyfter vikten av överlämning av frånvarostatistik när eleverna börjar i en ny skola. Just bristande överlämningar, antingen på grund av bristande rutiner eller med en tanke om att eleven ska få en nystart, gör att vissa elever inte fångas upp i tid, innan frånvaron blivit omfattande.

Förutom tidig upptäckt trycker många rektorer på vikten av att saker sker snabbt. En del rektorer redovisar olika faser i frånvaron då de vidtar någon slags åtgärd. Exempelvis att vid en viss procent giltig frånvaro eller en annan procent ogiltig frånvaro kalla till ett möte med vårdnadshavare och att vid ytterligare procents frånvaro koppla in elevhälsan och så vidare. En rektor skriver att skolpersonal gör hembesök samma dag om eleven är frånvarande och vårdnadshavare inte anmält frånvaron. De olika tidpunkterna eller faserna rektorerna redovisar skiljer sig en del åt mellan skolorna, precis som vid uppföljning av frånvarostatistik. Rektorerna trycker på vikten av tidig upptäckt och snabbt agerande. Det skiljer sig dock åt mellan skolorna vad tidig upptäckt och vad snabbt agerande innebär i tid.

Några rektorer uttrycker att handläggningstiden inom utredande verksamheter utanför skolan exempelvis BUP, habilitering och socialtjänst bidrar till att lösningar i vissa fall blir utdragna. För att saker ska ske snabbt krävs en väl fungerande samverkan och samarbete mellan de inblandade aktörerna.

... kräver ofta väl fungerande samverkan och samarbete

”Erfarenheter har visat att skolan inte når framgång med elever där skolan måste kompensera för uteblivna insatser från socialtjänst, BUP osv. Däremot är samarbete framgångsrikt.”

Hemkommunen är ytterst ansvarig för att skolpliktiga elever går i skolan.⁴⁹ En förutsättning för en fungerande samverkan är att inte bara skolan utan att även kommunen prioriterar frågan och ger stöd till rektor i arbetet. I enkätundersökningen till kommunerna uppgav 88 procent av kommunerna att förvaltningen erbjuder skolorna stöd och hjälp för att lösa problem vid fall av omfattande frånvaro.

Av de kommuner som svarat att de erbjuder skolorna stöd och hjälp anger 68 procent att det finns ett centralt elevhälsoteam eller motsvarande som har ett tydligt ansvar. Ungefär hälften av kommunerna uppgav att det finns en permanent samverkansgrupp med socialtjänst och/eller BUP. Sådan samverkan kan exempelvis innebära en överenskommelse om vissa åtaganden som alla parter måste följa, att samtliga parter kan kalla till möte och att parterna då är skyldiga att delta vid mötet. Vidare kan det finnas rutiner om hur åtaganden dokumenteras och följs upp, vem som gör vad och när, samt vem som är ansvarig för att hålla samman arbetet. En del kommuner har mobila team med blandade kompetenser, vars uppgift är att stödja skolorna i arbetet med frånvaro. 22 procent av kommunerna uppgav att det finns en särskilt ansvarig person som utreder och samordnar insatser. I en kommun har man en kontaktperson från socialtjänsten som deltar vid skolornas elevhälsomöten. En annan kommun uppgav att skola och socialtjänst har en gemensam ledningsgrupp för att underlätta samverkan. En del kommuner uttrycker dock att det är varje skolas elevhälsoteam som har ansvaret för elevens frånvaro.⁵⁰

⁴⁹ Skollag (2010:800) 7 kap. 21 §

⁵⁰ Se bilaga 4 Tabeller.

6. Avslutande diskussion

I det här avsnittet tar vi upp och resonerar kring några av enkätundersökningens resultat.

Bättre kännedom om elevers ogiltiga frånvaro

Nästan 1 700 elever rapporterades ha ogiltig sammanhängande frånvaro och drygt 18 000 elever rapporterades ha ogiltig upprepad ströfrånvaro under 2015. Därutöver finns ett mörkertal av elever med giltig frånvaro. Skolinspektionens bild är att skolorna idag har betydligt bättre kännedom om frånvaron, vilket är en positiv utveckling. Det ökar möjligheten att tidigt upptäcka frånvaron och därmed minska risken för att den utvecklas till omfattande frånvaro. Kvar återstår dock det svåraste – att utveckla det arbete som går bortom administrativa rutiner.

Trots att frågan om omfattande skolfrånvaro har fått betydligt mer uppmärksamhet de senaste åren, genom förbättrade rutiner kring frånvarorapportering och att olika metoder, handlingsplaner och program för ökad närvaro i skolan har utvecklats, tycks andelen elever med ogiltig sammanhängande frånvaro vara på samma nivå som för sex år sedan och den ogiltiga upprepade ströfrånvaron uppgår till mer än 18 000 elever. Den här rapporten synliggör ett nationellt problem – att nästan 20 000 elever (exklusive eventuellt mörkertal) har omfattande ogiltig frånvaro och inte får den utbildning de har rätt till.

Enskilda åtgärder istället för helhetssyn

Enkätundersökningen visar att det på många skolor finns en medvetenhet om etablerade faktorer som har en positiv verkan på arbetet med omfattande frånvaro. Det rektorerna framförallt lyft upp är dels vikten av den tidiga upptäckten av frånvaron, dels att relationen med elev och vårdnadshavare är avgörande för att eleven ska komma tillbaka till skolan och slutligen att det krävs en väl fungerande samverkan och samarbete både internt på skolan men också externt med andra aktörer så som BUP och socialtjänst med flera. Det visar på en helhetssyn kring problemen och att lösningar inte söks i enskilda åtgärder.

Det är dock många skolor som i sina svar om goda exempel i arbetet med frånvaro anger åtgärder som tyder på att man i mindre utsträckning har en sådan helhetssyn utan snarare söker lösningar i enskilda åtgärder. Det kan handla om hemundervisning, motivationssamtal, stödpersonal, samtal med skol-sköterska, särskild undervisningsgrupp med mera. Alla dessa åtgärder kan vara relevanta och vidtagna utifrån elevens specifika behov. Men med tanke på att flera tidigare granskningar visat på en otillräcklig analys av elevernas behov av anpassning och stöd, väcks en misstanke om att så även kan ske i vissa av dessa fall. På 100-talet skolor nämner man anpassad studiegång som en del av de goda exemplen i arbetet med frånvaro. Anpassad studiegång kan vara avgörande för vissa elevers möjligheter att klara av sin skolgång, men det är en åtgärd som kräver noggranna överväganden eftersom det kan innebära att eleven lämnar skolan utan behörighet till gymnasieskolans nationella program. Elev och vårdnadshavare måste vara införstådda med vilka konsekvenser anpassad studiegång kan få. Anpassad studiegång är tänkt att vara en sista utväg för att få till en fungerande skolgång för elever när man uttömt alla andra möjligheter att anpassa undervisningen och skapa en tillgänglig lärmiljö som fungerar för eleven. Skolinspektionen vill betona att en åtgärd som anpassad studiegång inte ska ses som en generell lösning för elever som av olika skäl inte kommer till skolan.

Att söka lösningen i enskilda åtgärder är sällan tillräckligt för att komma tillrätta med elevers frånvaro. Det är sällan en enda bakomliggande orsak utan ofta en komplex sammansättning av faktorer som påverkar risken för omfattande frånvaro.⁵¹ Därför krävs en helhetssyn där alla aktörer sätter elevens behov i centrum och att kommunens olika kompetenser ger skolan stöd i arbetet med frånvaron.

Ett samlat ansvar

Det är inte enbart skolans ansvar att arbeta med frånvaron och hävda elevens rätt till utbildning. För att komma tillrätta med omfattande ogiltig frånvaro måste alla berörda aktörer se och ta sitt ansvar i frågan. Kommunen bär det yttersta ansvaret för att detta sker. Kommunen behöver se till att det sker en väl fungerande samverkan mellan skola och övriga samhällsorgan och organisationer som berörs. Den enskilda skolan och dess elevhälsa ska inte lämnas ensamma i arbetet med frånvaron.

I enkätundersökningens svar framträder tendenser till att ansvaret för frånvaron ligger på någon annan. Några kommuner ger uttryck för att ansvaret för arbetet med frånvaron ligger på den enskilda skolan och dess elevhälsa. Vissa skolor uttrycker besvikelse över att externa aktörer så som BUP och socialtjänst inte tar sitt ansvar.

Vissa rektorer menar att ansvaret för att eleven går till skolan ligger på vårdnadshavarna. Som beskrivs i avsnitt 1.2 har kommun, skola och vårdnadshavare ett delat ansvar för elevens skolgång. Det förekommer dock sådana situationer då vårdnadshavare inte ensamma kan ta sitt ansvar för skolplikten. Då måste kommun och skola tillsammans hävda elevens rätt till utbildning.

Några rektorer för de högre årskurserna lyfter upp att elevernas situation skulle kunna ha upptäckts tidigare om skolor med lägre årskurser varit uppmärksamma på och tagit ansvar för elevernas ströfrånvaro redan då. Många skolor med endast de lägre årskurserna har dock svarat att de inte har problem med frånvaro, just för att de enbart har lägre årskurser på skolan. Statistiken visar emellertid att frånvaro förekommer, om än i olika grad, i samtliga årskurser. Skolinspektionen vill poängtera vikten av att främja närvaro och uppmärksamma frånvaro i tidigare årskurser, samt att inkludera uppgifter om frånvaro vid överlämningar när elever byter skola.

Går det att rädda alla?

Det finns de som under kartläggningens gång uttalat att *vissa elever går helt enkelt inte att rädda*. Skolinspektionen vill dock hävda att så länge det finns elever som inte deltar i utbildning, finns det alltid ett fortsatt samhällsansvar för varje elevs rätt till utbildning. Omfattande frånvaro är ett komplext problem, där det inte sällan behövs unika lösningar för varje frånvarande elev. Det som dock verkar vara gemensamt men också det svåraste i arbetet med frånvaro är att skapa och vårda de goda relationerna med elev och vårdnadshavare, att ha en organisation med hög flexibilitet och anpassningsförmåga för att kunna agera snabbt och att ha en väl fungerande samverkan med elevens behov i centrum. Eller som en rektor skriver ”*Vi får aldrig ge upp.*”

En elev med omfattande frånvaro löper större risk för att hamna i ett utanförskap senare i livet.⁵² Det kan bland annat innebära betydande risker för eleven att inte nå målen för utbildningen och därmed inte vara rustad inför vidare studier och arbetsliv. Att eleven inte får den utbildning hen har rätt till och de konsekvenser det kan innebära, är en stor förlust för den enskilda individen och dess anhöriga men också en förlust för samhället både i kronor och i humankapital.

⁵¹ Skolverket (2010); Kearney (2008); Lauchlan (2003)

⁵² Flakierska-Praquin et al (1997)

7. Metod och genomförande

För att ta reda på hur många elever som har en omfattande ogiltig skolfrånvaro har Skolinspektionen genomfört en kartläggning med hjälp av två enkäter. En enkät har skickats till samtliga kommunala huvudmän (barn- och utbildningsförvaltningar eller motsvarande). Enkäten innehåller frågor som kan kopplas till den kommunala huvudmannens ansvar för att skolgången fullgörs.⁵³ Svarefrekvensen uppgick till 91 procent (264 av 290). Bortfallet antas vara slumpmässigt. På grund av den höga svarefrekvensen har det inte gjorts någon uppräknings som ska motsvara samtliga kommuner. Av de tre storstadskommunerna har Göteborgs kommun inte svarat på enkäten riktad till kommunen.

Ytterligare en enkät har skickats till samtliga rektorer för skolenheter inom den obligatoriska skolan. Den obligatoriska skolan omfattar samtliga kommunala och fristående grundskolor, grundsärskolor, sameskolor samt specialskolor, vilket uppgår till ca 5 500 skolenheter. Enkäten till rektorerna innehåller frågor om omfattningen av den ogiltiga frånvaron bland eleverna i åk 1-9 (åk 1-10 i specialskolan).⁵⁴ Svarefrekvensen uppgick till 71 procent (3 882 av 5 500). Bortfallet antas vara slumpmässigt och de antalsuppgifter som redovisas är uppräknade så att de ska motsvara län, typ av huvudman och skolförhållanden, så att urvalets svar ska motsvara de olika gruppernas faktiska andelar av totalpopulationer. I enkäterna ställdes frågor kring omfattningen av den *ogiltiga* frånvaron. Vi kan dock inte helt säkert veta hur varje rektor resonerat när hen uppgett antalet ogiltigt frånvarande elever. En rektor kan ha angett de elever, som inte har giltiga skäl för frånvaron, medan en annan rektor kan ha angett elever som rektorn bedömer har en problematisk frånvaro, även om frånvaron officiellt anses *giltig*. Enkäten har så långt som möjligt utformats för att mäta ogiltig omfattande frånvaro på samma sätt som Skolverket tidigare har gjort, för att underlätta jämförelser över tid. Det har dock visat sig finnas svårigheter med jämförelserna över tid dels på grund av vissa skillnader i genomförande, dels på grund av förbättrade rutiner för frånvarorapportering på skolorna.

Svarsperioden för de båda enkäterna var slutet av december 2015 till början av februari 2016. En påminnelse skickades ut via post, därefter genomfördes telefonpåminnelser. Enkäten till kommunerna bestod av 12 frågor och enkäten till rektorerna bestod av 14 frågor.⁵⁵

Avgränsning ogiltig frånvaro

Enkätundersökningen har avgränsats till att undersöka omfattningen av den *ogiltiga* frånvaron. Vi har valt att göra den metodologiska avgränsningen av två skäl. För att kunna se förändringar över tid har vi så långt som möjligt försökt följa den modell för enkätundersökning som Skolverket gjorde 2009. Statistik om *giltig* frånvaro innehåller uppgifter om allt ifrån utlandsresor och kronisk sjukdom till misstänkt ogiltig frånvaro. På aggregerad nivå blir den statistiken svårtolkad. I enkäten till rektorerna har de dock getts möjlighet att i fritextsvar kommentera den giltiga frånvaron på skolan.

Uppgifter från Skolenhetsregistret samt uppgifter om kommungrupp

Vid andelsberäkningarna bygger uppgifterna om totalt elevantal på Skolverkets läsårsstatistik över elevantal per kön och årskurs i så stor utsträckning som möjligt. I vissa fall har dock elevantal som rektorn uppgett i enkäten fått ligga till grund för dessa beräkningar. Detta gäller när vi behövt beräkna elevantalet per kön och årskurs i grundsärskola, där många skolor har för få elever för att antalet ska redovisas i läsårsstatistiken. Gällande grundsärskoleenheter saknades i vissa fall uppgifter angående elevantal per årskurs. I dessa fall fördelades det totala elevantalet vid skolenheten i två, där hälften av eleverna antogs gå i årskurs 1-6 och hälften i årskurs 7-9. Detta har gjorts utifrån att läsårsstatistiken visar

⁵³ Se bilaga 1

⁵⁴ Se bilaga 2

⁵⁵ Se bilaga 1 och 2

att många elever börjar sin skolgång i grundskolan, för att senare skrivas in i grundsärskolan. De enkätinsamlade uppgifterna kompletterades även med information om kommungrupp. Detta för att kunna undersöka huruvida det finns några skillnader i frånvaro mellan de olika kommuntyperna.⁵⁶ I dessa fall har skolenheter vars totala elevantal saknats i statistiken getts elevantal motsvarande medelelevantalet för skolenheter i samma kommungrupp.

Databearbetning

Efter att datainsamlingen var slutförd utfördes en kontroll av de insamlade uppgifterna där elevantalet per skolenhet kontrollerades mot Skolenhetsregistret. Extremvärden analyserades och totalt uteslöts ungefär tio skolenheter på grund av ett elevantal som enligt Skolenhetsregistret understeg den frånvaro som rektor rapporterat. Kontroll av extremvärden har utförts så att skolenheter som uppgett en mycket hög sammanhängande frånvaro men inte angivit någon ströfrånvaro eller tvärtom uteslöts från vidare analys då misstanken att skolan rapporterat in all typ av frånvaro under en och samma frånvarotyp var påtaglig. Av denna anledning uteslöts ytterligare en handfull skolenheter från vidare undersökning.

Skillnader i jämförelse med tidigare enkätundersökningar

I möjligaste mån har vi velat replikera tidigare genomförda studier, för att möjliggöra jämförelse över tid. Samtidigt har det varit av vikt att få så tillförlitliga uppgifter som möjligt. Några skillnader i tillvägagångssätt behöver därför poängteras.

Vid genomförandet av de tidigare studierna, både från 2007 och 2009, skickade Skolverket ut en enkät till samtliga kommunala huvudmän och ett slumpmässigt urval av fristående skolor. I enkäten ombads kommunala huvudmän att uppskatta antalet ogiltigt långvarigt frånvarande elever medan fristående skolor ombads ange antalet. Till skillnad från tidigare undersökningar valde Skolinspektionen i denna undersökning att adressera rektorerna direkt genom att skicka ett brev till varje skolenhet med inloggningsuppgifter till en webbenkät. Skolinspektionen hoppas genom det att vi fått än mer exakta uppgifter över omfattningen av den ogiltiga frånvaron.

Mätpunkten för den ogiltiga omfattande frånvaron i denna undersökning är november 2015. I Skolverkets tidigare undersökning var mätpunkten maj månad. Det finns inget som direkt talar för att de olika mätpunkterna har någon avgörande inverkan på resultatet.

I den här undersökningen har vi valt att definiera ogiltig upprepad ströfrånvaro som *ogiltig frånvaro från enstaka lektioner/dagar som överstiger ca 5 procent av undervisningstiden, över en period av två månader eller mer*. Definitionen skiljer sig en aning från den som användes av Skolverket i enkätundersökningen 2009 – *ogiltig frånvaro från vissa lektioner/ämnen/dagar som pågått under minst två månader*. Skillnaderna kan ha påverkat hur mycket ströfrånvaro som rapporterats.

I Skolverkets undersökning 2009 ingick både en kvantitativ enkätundersökning och en kvalitativ intervjustudie, som redovisades samlat i deras rapport från 2010. Skolinspektionen har valt att i denna delrapport enbart redovisa resultat från den kvantitativa enkätundersökning som vi genomfört. Granskningen som enkätundersökningen är en del av, omfattar också en fördjupad kvalitativ studie. Resultaten av den fördjupade studien, som omfattar intervjuer med vårdnadshavare och företrädare för skolorna, kommer att redovisas i en egen rapport, som är planerad till hösten 2016.

⁵⁶ Sveriges Kommuner och Landsting (2011)

8. Referenser

Attwood, Gaynor och Croll, Paul. (2006). "Truancy in Secondary School Pupils: Prevalence, Trajectories and Pupils Perspectives" i *Research Papers in Education* 21 (4) s.467-484.

Autism- och Aspergerförbundets undersökning om skolan, våren 2013

Bear, George et al. (1997). *Children's needs II: Development, Problems and Alternatives*. Bethesda, Maryland: National Association of School Psychologists.

Carroll, Tim HCM. (2015). "Pupil Absenteeism and the Educational Psychologist" i *Educational Studies* 41 (1-2) s.47-61.

Flakierska-Praquin, Natalia et al. (1997). "School Phobia With Separation Anxiety Disorder: A Comparative 20- to 29-Year Follow-up Study of 35 School Refusers" i *Comprehensive Psychiatry* 38 (1) s.17-22.

Fremont, Wanda P. (2003). "School Refusal in Children and Adolescents" i *American Family Physician* 68 (8) s.1555-1560.

Gren-Landell, Malin (2013). *Svårforskad frånvaro*. Specialpedagogik, 2013-04-01, hämtad 2016-05-25 från <http://www.lararnasnyheter.se/specialpedagogik/2013/04/01/svarforskad-franvaro>

Gustavsson, Jan-Eric et al. (2010). *School, Learning and Mental Health. A systematic review*. Stockholm: Kungliga vetenskapsakademien.

Kearney, Christopher. (2008). "School absenteeism and school refusal behavior in youth: A contemporary review" i *Clinical Psychology Review* 28 (3) s.451-471.

Lauchlan, Fraser. (2003). "Responding to Chronic Non-Attendance: A Review of Intervention Approaches" i *Educational Psychology in Practice* 19 (2) s.133-146.

Paige, Leslie Z. (1997). "School Phobia, School Refusal and School Avoidance" i Bear, George et al. (1997). *Children's needs II: Development, Problems and Alternatives*. Bethesda, Maryland: National Association of School Psychologists.

Regeringens proposition 2009/10:165. Den nya skollagen - för kunskap, valfrihet och trygghet.

Skolinspektionen. (2011 a). *Skolpliktsbevakning. Om rätten till utbildning för skolpliktiga barn*. Riktad tillsyn. Dnr: 2010:268. Stockholm: Skolinspektionen.

Skolinspektionen. (2014 a). *Rätten till utbildning*. Dnr 400–2011:6496 Stockholm: Skolinspektionen.

Skolinspektionen. (2014 b). *Skolsituationen för elever med funktionsnedsättningen AD/HD*. Rapport 2014:09. Stockholm: Skolinspektionen.

Skolinspektionen. (2014 c). *Särskilt stöd i enskild undervisning och särskild undervisningsgrupp*. Rapport 2014:06. Stockholm: Skolinspektionen.

- Skolinspektionen. (2014 d). *Stöd och stimulans i klassrummet*. Rapport 2014:02. Stockholm: Skolinspektionen.
- Skolinspektionen. (2012). *"Inte enligt mallen". Om skolsituationen för elever i grundskolan med diagnos inom autismspektrumtillstånd*. Rapport 2012:11. Stockholm: Skolinspektionen.
- Skolinspektionen. (2011 b). *Elevhälsa*. Dnr 2011:3036. Stockholm: Skolinspektionen.
- Skolinspektionen. (2009 a). *Skolsituationen för elever med funktionsnedsättning i grundskolan*. Rapport 2009:6. Stockholm: Skolinspektionen.
- Skolinspektionen. (2010). *Skolors arbete vid trakasserier och kränkande behandling*. Rapport 2010:1. Stockholm: Skolinspektionen.
- Skolinspektionen. (2014 e). *Från huvudmannen till klassrummet – tät styrkedja viktig för förbättrade kunskapsresultat*. Dnr: 2014:6739. Stockholm: Skolinspektionen.
- Skolinspektionen. (2009 b). *Varannan i mål*. Rapport 2009:1. Stockholm: Skolinspektionen.
- Skolinspektionen. (2013). *Utbildningen på introduktionsprogrammen i gymnasieskolan*. Rapport 2014:5. Stockholm: Skolinspektionen.
- Skolinspektionen. (2014 f). *Undervisning på yrkesprogram*. Rapport 2014:5. Stockholm: Skolinspektionen.
- Skolinspektionen. (2014 g). *Skolornas arbete för att förebygga studieavbrott i gymnasieskolan*. Rapport 2015:4. Stockholm: Skolinspektionen.
- SFS 2010:800. Skollag. Stockholm: Utbildningsdepartementet
- Skolverket. (2007). *Varför hoppade du av? En studie om orsakerna till att ungdomar byter studieinriktning eller hoppas av gymnasiet*. Rapport 153. Stockholm: Skolverket.
- Skolverket. (2008 a). *Rätten till utbildning. Om elever som inte går i skolan*. Rapport 309. Stockholm: Skolverket.
- Skolverket. (2008 b). *Studieavbrott och stödinsatser i gymnasieskolan. En Kunskapssammanställning*. Rapport 322. Stockholm: Skolverket.
- Skolverket (2014) Allmänna råd: *Arbete med extra anpassningar, särskilt stöd och åtgärdsprogram*. Stockholm: Skolverket.
- Skolverket (2012) Allmänna råd: *Arbetet med att främja närvaro och att uppmärksamma, utreda och åtgärda frånvaro i skolan – för grundskolan, grundsärskolan, specialskolan, sameskolan, gymnasieskolan och gymnasiesärskolan*. Stockholm: Skolverket.
- Skolverket (2013) *Juridisk vägledning. Mer om frånvaro och ledighet*.
- Skolverket. (2010). *Skolfrånvaro och vägen tillbaka*. Rapport 341. Stockholm: Skolverket.

Sveriges Kommuner och Landsting (2011). <http://skl.se/tjanster/kommunerlandsting/faktakommunerochlandsting/kommungruppsindelning.2051.html> (Hämtad 2016-05-26).

9. Bilagor

Bilaga 1	Enkät till kommunala huvudmän
Bilaga 2	Enkät till rektorer i den obligatoriska skolan
Bilaga 3	Kommungruppsindelning
Bilaga 4	Tabeller

Bilaga 1

Enkät till kommunala huvudmän

Enkät om långvarig skolfrånvaro i den obligatoriska skolan

Kommunkod

Nu kommer några frågor om arbetet med frånvaro.

Har kommunen riktlinjer för hur arbetet med frånvaro i den obligatoriska skolan ska bedrivas?

- Ja
- Nej

Vad omfattar de kommunala riktlinjerna för arbetet med frånvaro? Sätt ett eller flera kryss.

- Hur frånvaro ska registreras
- Vilka orsaker till frånvaro som ska registreras
- Regler för när ledighet från skolarbetet kan beviljas
- Hur information om frånvaro ska sammanställas och redovisas
- Beskrivningar av rektors ansvar
- Hur kontakter med föräldrar ska ske
- Beskrivningar av elevhälsoteams/resursteams ansvar
- När skolan ska anmäla fall av frånvaro till förvaltningen
- När anmälan till socialtjänsten ska ske
- När ogiltig frånvaro ska tas upp i nämnden
- Annat, nämligen: _____

Erbjuds skolan/rektor stöd och hjälp från förvaltningen/motsvarande för att lösa problem vid fall av långvarig ogiltig frånvaro?

- Ja
- Nej

Vilket stöd erbjuds? Sätt ett eller flera kryss

- Det finns ett särskilt ansvarig som utreder och samordnar insatser
- Det finns ett centralt elevhälsoteam/motsvarande som har ett tydligt ansvar
- Det finns en permanent samverkansgrupp med socialtjänsten och/eller BUP
- Annat, nämligen: _____

Har något fall av ogiltig frånvaro tagits upp i nämnden detta läsår?

- Ja
- Nej

Har något fall lett till vitesföreläggande av vårdnadshavaren?

- Ja
- Nej

Hur många fall har lett till vitesföreläggande av vårdnadshavare?

Nu kommer några frågor om fullgörande av skolplikten på annat sätt.**Har nämnden under kalenderåret 2015 medgivit att något eller några barn får fullgöra skolplikten på annat sätt enligt 24 kap. 23 § skollagen?**

- Ja
- Nej

På vilket sätt har skolplikten då fullgjorts? (Uppge ej information som kan identifiera enskilda elever.)

Hur många elever har nämnden medgivit att fullgöra skolplikten på annat sätt enligt 24 kap. 23 § skollagen?

Hur länge har barnen som i oktober 2015 har medgivande att fullgöra skolplikten på annat sätt haft detta medgivande. Ange antal barn.

Del av kalenderåret 2015	_____
Hela kalenderåret 2015	_____
Två läsår	_____
Tre läsår eller mer	_____

På vilket sätt utövar kommunen tillsyn över utbildningen för de barn som fått medgivande att fullgöra utbildningen på annat sätt? (Uppge ej information som kan identifiera enskilda elever.)

Eventuella övriga synpunkter eller kommentarer. (Uppge ej information som kan identifiera enskilda elever.)

Bilaga 2

Enkät till rektorer i den obligatoriska skolan

Enkät om långvarig skolfrånvaro i den obligatoriska skolan

Skolenhetskod

(Skolenhetskoden finns angiven i informationsbrevet om enkätstudien)

Vilken typ av huvudman ansvarar för skolenheten?

- Kommunal huvudman
- Enskild huvudman
- Statlig huvudman (gäller specialskolor och sameskolor)

Totalt antal elever på skolenheten

Vilken skolform bedrivs vid skolenheten?

- Grundskola
- Grundsärskola
- Kombinerad grundskola och grundsärskola
- Specialskola
- Sameskola

Enligt 7 kap. 2 § skollagen (2010:800) har barn som är bosatta i Sverige skolplikt. En elev i grundskolan, grundsärskolan, specialskolan och sameskolan ska enligt skollagen delta i den verksamhet som anordnas för att ge den avsedda utbildningen, om eleven inte har giltigt skäl att utebli.

Nu kommer några frågor om omfattningen av långvarig ogiltig frånvaro i den obligatoriska skolan.

Fanns det i november 2015 fall av ogiltig och sammanhängande frånvaro som pågått i minst en månad, på skolenheten?

- Ja
 Nej
 Vet ej

Hur många elever på skolenheten var i november 2015 ogiltigt och sammanhängande frånvarande? Fyll i antal elever i de rutor det är aktuellt. Lämna resterande rutor tomma.

Frånvaro som pågått i:

	1-2 månader	2 månader -1 termin	1 termin-1 läsår	1 läsår eller mer
Pojkar Åk 1	_____	_____	_____	_____
Flickor Åk 1	_____	_____	_____	_____
Pojkar Åk 2	_____	_____	_____	_____
Flickor Åk 2	_____	_____	_____	_____
Pojkar Åk 3	_____	_____	_____	_____
Flickor Åk 3	_____	_____	_____	_____
Pojkar Åk 4	_____	_____	_____	_____
Flickor Åk 4	_____	_____	_____	_____
Pojkar Åk 5	_____	_____	_____	_____
Flickor Åk 5	_____	_____	_____	_____
Pojkar Åk 6	_____	_____	_____	_____
Flickor Åk 6	_____	_____	_____	_____
Pojkar Åk 7	_____	_____	_____	_____
Flickor Åk 7	_____	_____	_____	_____
Pojkar Åk 8	_____	_____	_____	_____
Flickor Åk 8	_____	_____	_____	_____
Pojkar Åk 9	_____	_____	_____	_____
Flickor Åk 9	_____	_____	_____	_____

Pojkar Åk _____
10

Flickor Åk _____
10

Fanns det i november 2015 en eller flera elever med upprepad, ogiltig ströfrånvaro (enstaka lektioner/dagar, motsvarande ca 5-20 % frånvaro) som pågått under minst två månader?

- Ja
- Nej
- Vet ej

Hur många elever fanns det i november 2015 med ogiltig ströfrånvaro (enstaka lektioner/dagar, minst 5 % frånvaro), som pågått under minst två månader? Fyll i antal elever i de rutor det är aktuellt. Lämna resterande rutor tomma.

Ströfrånvaro som pågått i:

	2 månader-1 termin	1 termin-1 läsår	1 läsår eller mer
Pojkar Åk 1	_____	_____	_____
Flickor Åk 1	_____	_____	_____
Pojkar Åk 2	_____	_____	_____
Flickor Åk 2	_____	_____	_____
Pojkar Åk 3	_____	_____	_____
Flickor Åk 3	_____	_____	_____
Pojkar Åk 4	_____	_____	_____
Flickor Åk 4	_____	_____	_____
Pojkar Åk 5	_____	_____	_____
Flickor Åk 5	_____	_____	_____
Pojkar Åk 6	_____	_____	_____
Flickor Åk 6	_____	_____	_____
Pojkar Åk 7	_____	_____	_____
Flickor Åk 7	_____	_____	_____
Pojkar Åk 8	_____	_____	_____
Flickor Åk 8	_____	_____	_____
Pojkar Åk 9	_____	_____	_____
Flickor Åk 9	_____	_____	_____

Pojkar Åk 10 _____

Flickor Åk 10 _____

Har ni på er skolenhet uppmärksammat oroande giltig frånvaro? Det kan t.ex. gälla återkommande sjukdom eller att med vårdnadshavares medgivande, utebli från specifika ämnen såsom t.ex. Idrott och Hälsa.

- Ja
- Nej
- Vet ej

Kommentarer (Uppge ej information som kan identifiera enskilda elever)

Nu kommer några frågor om arbetet med frånvaro.

Har er skolenhet riktlinjer för hur arbetet med frånvaro ska bedrivas?

- Ja
- Nej

Vad omfattar riktlinjerna för arbetet med frånvaro?

Markera ett eller flera alternativ.

- Hur frånvaro ska registreras
- Vilka orsaker till frånvaro som ska registreras
- Regler för när ledighet från skolarbetet kan beviljas
- Hur kontakter med vårdnadshavare ska ske
- Beskrivningar av elevhälsans ansvar
- När skolan ska anmäla frånvaro till hemkommunen
- När anmälan till socialtjänsten ska ske
- Annat, ange vad _____

Har er skolenhet goda exempel på arbetssätt eller åtgärder för att komma till rätta med problem med långvarig ogiltig frånvaro?

- Ja
- Nej

Beskriv kortfattat sådana goda exempel. (Uppge ej information som kan identifiera enskilda elever.)

Av 7 kap. 17-18 § skollagen (2010:800) framgår att en elev i grundskolan, grundskolskolan, specialskolan och sameskolan får beviljas kortare ledighet för enskilda angelägenheter. Om det finns synnerliga skäl får längre ledighet beviljas. Rektorn beslutar om ledighet.

Nu kommer några frågor om längre ledigheter.

Har vårdnadshavare under kalenderåret 2015 begärt ledigt från skolan för sitt barn, för en längre period (mer än 10 skoldagar)? Det kan exempelvis gälla semesterresa eller utlandsvistelse.

- Ja
 Nej

Hur många elever har beviljats ledighet i mer än 10 skoldagar?

Förekommer det på skolenheten att elever som trots att de inte har beviljats ledighet, ändå tagit ledigt?

- Ja
 Nej
 Vet ej

Eventuella övriga synpunkter eller kommentarer. (Uppge ej information som kan identifiera enskilda elever.)

Bilaga 3

Kommungruppsindelning

Sveriges Kommuner och Landstings kommungruppsindelning

Storstäder - Kommuner med en folkmängd som överstiger 200 000 invånare. (3 kommuner)

Förortskommuner tillorstäder - Kommuner där mer än 50 procent av nattbefolkningen pendlar till arbetet i någon annan kommun. Det vanligaste utpendlingsmålet ska vara någon av storstäderna. (38 kommuner)

Större städer - Kommuner med 50 000-200 000 invånare samt en tätortsgrad överstigande 70 procent. (31 kommuner)

Förortskommuner till större städer - Kommuner där mer än 50 procent av nattbefolkningen pendlar till arbetet i en annan kommun. Det vanligaste utpendlingsmålet ska vara någon av de större städerna i grupp 3. (22 kommuner)

Pendlingskommuner - Kommuner där mer än 40 procent av nattbefolkningen pendlar till en annan kommun. (51 kommuner)

Turism- och besöksnäringkommuner - Kommuner där antalet gästnätter på hotell, vandrarhem och campingar överstiger 21 per invånare eller där antalet fritidshus överstiger 0,20 per invånare. (20 kommuner)

Varuproducerande kommuner - Kommun där 34 procent eller mer av nattbefolkningen mellan 16 och 64 år är sysselsatta inom tillverkning och utvinning, energi och miljö samt byggverksamhet (SNI2007) (54 kommuner)

Glesbygdskommuner - Kommun med en tätortsgrad understigande 70 procent och mindre än åtta invånare per kvadratkilometer. (20 kommuner)

Kommuner i tätbefolkad region - Kommun med mer än 300 000 personer inom en radie på 112,5 kilometer. (35 kommuner)

Kommuner i glesbefolkad region - Kommun med mindre än 300 000 personer inom en radie på 112,5 km. (16 kommuner)

Bilaga 4

Tabeller

Ogiltig sammanhängande frånvaro

Tabell 4 Andel (‰) flickor och pojkar i den obligatoriska skolan med ogiltig <i>sammanhängande frånvaro</i> .		
Årskurs	Pojkar	Flickor
1-6	0,8	0,5
7-9	3,9	3,9
1-9	1,8 (928)	1,6 (748)

Tabell 5 Andel (‰) skolpliktiga elever i den obligatoriska skolan med ogiltigt <i>sammanhängande frånvaro</i> , uppdelat på tidiga och senare årskurser i fristående och kommunal skola.		
Åk	Kommunal	Fristående
1-6	0,7	0,7
7-9	3,8	4,2
1-9	1,6	2,1

Ogiltig upprepad ströfrånvaro

Tabell 6 Antal och andel skolpliktiga elever i den obligatoriska skolan med ogiltig upprepad <i>ströfrånvaro</i> , uppdelat på frånvarons längd.		
Frånvarons längd	Antal	Andel ‰
2 mån – 1 termin	11 874	11,9
1 termin – 1 läsår	4 129	4,2
Mer än ett läsår	2 367	2,4
Totalt	18 370	18,5

Jämförelse över tid

Ogiltig sammanhängande frånvaro

Tabell 7 Andel (‰) skolpliktiga flickor och pojkar i grund- och grund- särskola åk 7-9 med ogiltig <i>sammanhängande frånvaro</i> .			
2015		2009	
Pojkar	Flickor	Pojkar	Flickor
3,9	3,9	3,8	3,9

Tabell 8 Andel (‰) skolpliktiga elever i grund- och grundskola åk 7-9 med ogiltig <i>sammanhängande frånvaro</i> uppdelat på kommunal och fristående skola.			
2015		2009	
Kommunal	Fristående	Kommunal	Fristående
4,0	3,7	3,8	4,2

Ogiltig upprepad ströfrånvaro

Tabell 9 Andel (‰) flickor och pojkar i grund- och grund- särskola åk 7-9 med ogiltig upprepad <i>ströfrånvaro</i> .			
2015		2009	
Pojkar	Flickor	Pojkar	Flickor
46,9	39,6	30	26,5

Kommunala huvudmän

Tabell 10 Andel (%) kommuner som har riktlinjer för arbetet med frånvaro.		
2015	2009	2007
89	81	47

Tabell 11 Vilket stöd förvaltningen erbjuder skolorna/rektorererna, uppdelat i andel (%) kommuner.*		
	2015	2009
Det finns en särskilt ansvarig som utreder och samordnar insatser	22	9
Det finns ett centralt elevhälsoteam/ motsvarande som har ett tydligt ansvar	68	52
Det finns en permanent samverkansgrupp med socialtjänsten och/ eller BUP	47	49
Annat	28	20

*2015 uppgav 88 procent av kommunerna att de erbjöd skolorna/rektorererna stöd i arbetet med frånvaro. I tabellen redovisas vilket stöd dessa kommuner ger, redovisat i andel (%) kommuner.